

Møte for lukkede dører, Stortinget 27. april 1915

Møte for lukkede dører i Stortinget
den 27. april 1915 kl. 10.00.

Præsident: Årstad.

Dagsorden:

Fortsatt behandling av sak nr. 5 paa kartet for den 19de april:

Indstilling fra militærkomiteen om ekstraordinære bevilgninger til hæren (tillæg 4 til indst. S.X).

Præsidenten: Stortinget var ved behandlingen igaaftes rullet til titel 9, litr. b: Almindelig vedlikehold ved Fossumavsnittets befæstninger.

Her indstiller komiteen overensstemmende med departementet paa kr. 10,500,00.

Votering:

Komiteens indstilling bifaldtes mot 17 stemmer.

c) Forskjellige mindre organisationsforandringer ved en del av befæstningerne.

1. Værdalens befæstninger.

Statsraad Holtfodt: Som det vil sees av komiteens indstilling, er der her et mindretal, som har sluttet sig til departementets proposition, bestaaende av formanden, Sparre og Stinessen. Jeg hadde ikke tænkt, at det skulde være nødvendig at opta en realitetsdebat og gaa ind paa detaljbehandling av spørsmålet, naar jeg kan indskrænke mig til at oplyse, at propositionen støtter sig til enstemmig uttalelse av alle de militære autoriteter, hvem spørsmålet har været forelagt.

Kragtorp: Naar komiteens flertal tok det standpunkt, som det gjorde her, var det, fordi denne organisationsforandring her betinger en stor merutgift, idet der iaar er foreslaat 52,000 kroner til nybygning, grunderhvervelser o.s.v. i denne retning ved Værdalens befæstninger.

Vi har desuten enstemmig stortingsbeslutning, som ikke er ældre end 1910, for, at vi skulde ha det slik, som vi har det nu ved Værdalens befæstninger. Da imidlertid denne sum paa 52.000 kroner, som iaar foreslaaes til disse nyanlæg, allerede er besluttet, saa har det jo ingen hensigt at opretholde den nuværende ordning forsaavidt. De 52.000 kroner iaar kommer altsaa til utgift og blir vel benyttet til nyanlæg, grunderhvervelser og nybygning, og det vil vel ikke kunne hindres, at der fortsættes videre paa den samme vei, og derfor har det vel ingen hensigt for os at opretholde komiteens indstilling paa dette punkt.

Men da dette er et av statsraadens kabinetsspørsmål, maa det dog fordres, at der blir votering over det, og da kan vi selvfølgelig ikke undlate at stemme for vor egen indstilling.

Præsidenten: Herr Statsraad Holtfodt har (altsaa) optat sit forslag fra propositionen, at der til Værdalens befæstninger bevilges kr. 1200.00. Flertallet i komiteen indstiller paa intet, men mindretallet slutter sig til propositionen.

Votering:

Ved alternativ votering mellem komiteens indstilling under tit. 9, litr. c, 1 - intet - og statsraad Holtfodts forslag - kr. 1200,00 - bifaldtes statsraadens forslag med 73 mot 34 stemmer.

De 73 herrer var: Eidem, Pedersen, Erichsen, Galtvik, Hagerup, Aavatsmark, Inderberg, Stinessen, Schei, Wolden, Bergan, Fjermstad, Syrrist, Michelet, Hagerup Bull, Blakstad, Fretheim, Mowinckel, Næss, Trædal, Bakke, Indrehus, Rosenlund, Myklebust, Lid, Sæim, Mjelde, Skaar, Rinde, Skilbred, Løvland, Tveiten, Rik. Olsen, Kopseng, Omholt, Gjetmundsen, Lund, Pramm, Aaen, Sparre, Gunnestad, F. Enge, Nalum, Berg, Godske Nielsen, O. B. Halvorsen, Rustad, Ustvedt, Hovi, Peersen, J. Hestnes, Meyer, Thallaug, Ugland, Kaddeland, Gauslaa, Andersen Grimsø, Kulstad, Joakimsen, Ellingsen, Holmesland, Ulstrup, Vassbotn, Otterlei, Kristvik, N. Hestnes, Bøen, Jahren, Årstad, Gjedrem, Braut, Haaland, Rasmussen.

De 34 herrer var: Foshaug, Gausdal, Bauck, Ribsskog, Buen, Jul. Halvorsen, Samuelsen, Sæbø, Svendsbøe, Hornsrud, Horgen, Nagel, Bernhard Hanssen, Andr. Hanssen, Ramm, Finstad, K. Amundsen, Aaset, Eftestøl, Chr. Knudsen, Landheim, Mjøen, Lappen, Sanne, Jenssen, Fløistad, Skaiaa, O. Amundsen, Jacobsen, Ludv. Enge, Sigurdsen, Kragtorp, Moeskau, Bergersen.

Fraværende var: Barman, Spangelo, Ameln, Bonnevie, Hans Hansen, Valentinsen (forfald), Konow (syk), Johnson, Magnus Nilssen, Castberg, Gundersen, Eiesland, Lindstøl, Stuevold-Hansen, Gjøstein og Austbø (syk).

Ved litr. c, 2. Fastlønnede adjutanter ved Kristiansands, Tønsberg og Agdenes befæstninger, hadde komiteen ikke foreslaaet nogen bevilgning.

Statsraad Holtfodt: Da det kunde synes, som om dette er et noksaa ubetydelig spørsmål, er jeg nødsaget til ganske kort at redegjøre for disse befæstningsanlæg, som det her dreier sig om, og som er saa knapt utstyrt med personel, at vi, hvis dette krav ikke imøtekommes, naarsomhelst kan være forberedt paa en eller anden slags kalamitet, som vi helst vil undgaa under den nuværende situation.

For at faa et indtryk av, hvad det her dreier sig om, skal jeg gi nogen ganske korte oplysninger om hver enkelt

av fæstningerne, og jeg tror da, at det skal være tilstrækkelig til at belyse, at det her dreier sig om meget vigtige befæstningsanlæg og meget store og omfattende anlæg efter norske forhold, og hvor man har sat chefen uten adjutant efter den hærordning, som for tiden er gjældende.

Kristiansands befæstninger omfatter to hovedgrupper, nemlig Oddernes befæstninger og Topdalsfjordens befæstninger. Det neutralitetsvern, som er indkaldt til denne fæstning nu, omfatter en styrke av 2550 mand. Fæstningsartilleriet, sammen med det personel, som er knyttet til mineforsvaret i Topdalsfjorden utgjør 550 mand. Den øvrige styrke - ca. 2000 mand - er fordelt som dækningsavdelinger for landtilgangen til fæstningen. Den viktigste landtilgang herfra gaar der, og hovedstillingen for forsvaret ligger oppe ved Brenaasen. Den anden tilgang til fæstningen kommer fra Ramsund og gaar ad disse veie henimot dette avsnit, som behersker Topdalfjordens befæstninger. I disse avsnit disponeres nu dækningsavdelinger paa 2000 mand tilsammen. Men hvis vi her skal gaa over til fuld krigsopsætningsstyrke, saa vil altsaa det egentlige fæstningsartilleri paa fæstningen sammen med signalstationerne rundt omkring langs kysten utgjøre en krigsstyrke paa 1000 mand, og dækningsavdelingsstyrken vil økes til 2600 mand. Værdien av dette anlæg, de penge, som er nedlagt der av staten, andrar tilsammen til 4000000 kroner. Det aarlige driftsbudget ved den styrke, som nu er inde til vakt, dreier sig om 500000 kroner, medens et infanteriregiment, der er under obersts kommando, har et aarlig driftsbudget - altsaa de penge, som anvises under regimentschefens ansvar - av 250000 kroner. Altsaa ved denne fæstning, hvor nu styrken snart har været inde et helt aar, skal kommandanten anwise i detaljer over 500000 kroner i smaabeløp. Bestykningen - jeg skal ogsaa ganske kort nævne den - utgjør ikke mindre end 23 kanoner, fordelt paa 9 forskjellige batterier, og av disse kanoner er de største 21 centimeter og 15 centimeter av samme kaliber som dem paa vore panserskibe. Desuten har vi 24 centimeters Haubitzer, som altsaa er de største Haubitzere, vi har i landet, naar vi undtar dem paa Oscarsborg, hvor vi har Haubitzbatterier paa 28 cm. Det er denne fæstning. Jeg antar, disse data vil være tilstrækkelige til at forklare, at den mand, som nu har hat kommandoen hernede, er til trods for, at vi endnu ikke har været i krig, saa utslitt, at han har maattet faa permission i flere uker. Han orker ikke lenger.

Saa skal jeg faa lov til at nævne et par ord om Agdenes. Agdenes, som forsvarer indløpet til Trondhjemsfjorden, er delt i 3 store fæstningsgrupper, en her paa Hysnes, en paa Brettingnes og en paa Hamborra. Den vagtstyrke, som nu er inde ved Agdenes, utgjør 400 mand fæstningsartilleri. Her er nemlig ikke noget mineforsvar, saa det er kun artilleriavdeling og signalavdeling. Dækningsavdelingene bestaar for øieblikket kun av to

kompanier, hvorav et kompani ligger for at dække denne tilgang fra Fevaag, som gaar ind i ryggen av Brettingnes, og ogsaa mot de befæstninger der. Saa ligger der et kompani paa denne side av fjorden, som dækker tilgangen mot Hamborra. Den styrke, som er inde, utgjør for øieblikket 500 mand. Vagtstyrken eller fæstningsartilleriet er 400 mand, altsaa er ialt omtrent 900 mand inde ved Agdenes. Men skal vi gaa over til krigsopsætningsstyrke, vil fæstningsartilleriet for disse anlæg utgjøre 850 mand, og dækningsavdelingerne vil økes til 2900 mand. Disse tal vil samtidig kanske for dem, som lægger merke til det, vise, hvor stor økonomi der her er vist med hensyn til indkaldelse av neutralitetsvern. Der kunde jo være meget, som talte for, og der er mange, som har presset paa mig for at sætte op fuld krigsstyrke ved disse befæstninger. De syntes, det var farlig at ligge med en saavidt beskeden bevogtningsavdeling som den, som nu er inde. Der er ved den maate, hvorpaa neutralitetsvernet har været disponert efter samraad med kommanderende general og generalstabschefen selvfølgelig den hele tid indsparet meget store beløp, saaledes at det, det her dreier sig om, er rene bagateller sammenlignet med, hvad der kunde medgaat, uten at noget menneske kunde gjort nogen indvending mot det. De penge, som er nedlagt ved Agdenes befæstninger, utgjør 2800000 kroner, og det aarlige budget, kommandanten her administrerer, er 400000 kroner med den styrke, som nu er inde - altsaa, som skal anvises i detalj. Skytset bestaar av 22 kanoner, hvorav 21-centimetre og 15-centimetre er hovedskytset altsaa de samme kalibere som paa vore panserskibe, og ogsaa væsentlig samme skytstype som paa panserskibene.

Saa skal jeg nævne et par ord om Tønsberg befæstninger. Ved Tønsberg befæstninger ligger hovedanlægget paa en ø, som heter Haaen, og saa er her et omfattende mineforsvar. Altsaa for øieblikket ligger hovedgruppen av Tønsberg befæstninger paa en ø, og saa ligger mineforsvarene her paa begge sider av Veierland. Det er det største permanente mineforsvar, vi har i landet for øieblikket. Det omfatter de fleste miner. Det kart, som er tegnet op her, viser det nye forslag til Kristianiafjordens forsvar, som jeg muligens ved en senere anledning kommer til at gaa gjennem i detalj. Jeg skal kun vedkommende det nuværende anlæg, det er det, som der her er spørsmål om, nævne, at vagtstyrken ved dette befæstningsanlæg utgjør 400 mand av fæstningsartilleriet og mineavdelingen; mineavdelingen er her det væsentligste. Saa har vi krigsstyrken. Hvis vi skal gaa op til fuld krigsopsætningsstyrke vil det bli 1000 mand ved mineavdelingen og signalavdelingen. Av dækningsavdelinger i land har vi for øieblikket ingen indkaldt, idet vi har anseet landfronterne tilstrækkelig bevogtet av den flaaateavdeling, som er knyttet til Tønsbergdistriktet og som jeg haaber vil kunne gi os saa tilstrækkelig varsel, at der ikke blir spørsmål om at komme disse anlæg tillivs fra landsiden, uten at vi faar tid til at kalde ind de dækningsavdelinger, som ligger

parat, men som vi ikke har hat inde. Vi har nemlig en avdeling, som vi i tilfælde kan sende frem fra Kristiania til at overta dækningen, indtil vi faar mobilisert de dækningsavdelinger, som skal indgaa til dækning ved Sandefjord, Nøtterø og Tønsberg. Værdien av nedlagte penge i dette fæstningsanlæg er 2250000 kr. Her er av fæstningskanoner saavel 21 cm. som 12 cm. fordelt paa forskjellige batterier. Det aarlige budget for denne befæstning med den styrke, som nu er indkaldt, utgjør kr. 520000,00.

Disse faa data, som jeg har git opplysning om, vil illustrere bedre end noget langt foredrag nødvendigheten av, at den mand, som er chef, ikke maa sitte inde paa sit kontor og bare være beskjøftiget med utregning av familiebidrag, reisegodtgjørelser og slike administrative forretninger, samtidig med at han har hele vagtstyrken liggende ute. Grunden til at jeg har sat saa meget ind paa dette er, at jeg i denne tid har været aldeles overløst med skrivelser baade fra den ene og den anden kant, baade om at f.eks. øvelsestiden ikke tilstrækkelig utnyttes, og om at man ser ikke noget til kommandanten, ialfald ikke saa meget, som man kunde vente sig under forhold som disse. Men det kan ikke bebreides kommandanten; for han maa holde maskineriet i gang, og naar han som kommandant skal være beskjøftiget med underordnede gjøremaal, disse smaa administrative forretninger, som en adjutant greier ved andre administrationer, da vil det skjønnes, at man ikke kan paalægge ham noget ansvar. Og naar han ifølge den organisation, som er fastsat, er bunden til kontoret for at holde arbeidet i gang, saa kan man ikke faa lagt ansvaret paa ham i den utstrækning ialfald, som det skal og maa ske for fæstningsavdelingens vedkommende. Det er paa grund av disse betragtninger at jeg tillater mig at opta propositionen i dette punkt.

Præsidenten: Statsraaden har foreslaaet, at der under litr. c, 2. Fastlønnede adjutanter ved Kristiansands, Tønsberg og Agdenes befæstninger, bevilges kr. 6600.00.

Kragtorp: Komiteen har indstillet enstemmig, at disse 3 stillinger ikke opprettes. Vi har gjort det efter moden overveielse og i henhold til de dokumenter, som vi har hat, enhver for os. Naar den ærede chef for forsvarsdepartementet demonstrerer sine fæstninger og holder sit foredrag, saa skulde man jo tro, at disse kommandanter var omtrent alene paa fæstningerne sine. Det er dog ikke tilfældet. Ifølge vor organisation staa fæstningskommandanter i samme stilling som bataljonschefer i hæren, de stillinger parallelliseres. Jeg ser nok, at den ærede chef for forsvarsdepartementet, som selv er fæstningsartillerist siger, at det er en misvisende sammenligning; den har dog bestandig været brugt og ligger til grund for ordningen. Det kan godt hände, at hærens bataljonschefer ikke er enig med statsraaden i, at den sammenligning er saa rent ueffen: Disse har ingen

adjutant, og kommandanterne paa fæstningerne har til hjelp en skriver (underofficer), en kvartermester, ogsaa underofficer, og han har i vanskelige tider ihvertfald en generalstabsofficer til hjelp fra generalstaben. Det kan derfor ikke være saa rent galt som det her er fremstillet av forsvarsdepartementets chef. Men der er jo endel mennesker, som ikke har den evne at kunne bruke sine folk, som gjør alt arbeide selv. Og at de kan bli utslidt, kan nok være. Men for dem, som arbeider saa tungvindt, hjelper det heller ikke at ha underordnet personale, naar de ikke kan benytte sig av det. Jeg vil ikke si, at det er tilfældet med disse, statsraaden her taler om; men det er ialfald en naturlig forklaringsgrund, som man bør erindre, naar man finder en utarbeidet mand, som har saapas personale som disse herrer. Det gjælder tre løytnantsstillinger. Hvor de skal tages fra, naar stillingene skal opprettes, skjønner ikke jeg. Vi har saa altfor litet av løytnanter som vi har, og tar man tre og indkommandere paa fæstningerne, saa blir der endda større mangel der, hvor der er mangel før. Komiteen har enstemmig avslåat det, og den holder enstemmig fast ved sin indstilling.

Aavatsmark: Jeg griper meget nødtvungent ordet i denne debat; men jeg må til selvforsvar si nogen faa ord. Jeg har været med i komiteen paa ikke at indstille paa disse adjutanter. Jeg har gaat ut fra som et ledende princip, at vi skulde gjøre alt, hvad den nuværende situation krævet. Det har jeg været med paa og det skal jeg bevise, at jeg har været med paa. Men hvad situationen ikke kræver, har jeg ikke trodd, at burde være med paa. Hvad statsraadens foredrag angaar, saa var det visselig meget interessant og belærende. Hvad det her gjælder er imidlertid hvorvidt der skal ansættes en løytnant til ved Agdenes, Tønsberg og Kristiansands befæstninger - det er én løytnant, det dreier sig om paa hvert sted! At kommandanterne paa disse befæstninger har meget at gjøre, skal jeg villig indrømme de har, særlig i denne tid; men de har dog nu til sin assistance sin stabschef fra generalstaben, en kvartermester og en skriver; iallefald har stabschefen tjenestgjort ved Agdenes befæstninger. Kommandanterne kan faa saa mange officerer, som de har bruk for under de nuværende forhold; der har saaledes ogsaa i den anledning været kommandert officerer fra mit regiment - de kan jo være med paa kontoret og hjelpe til, om de ikke er saa dygtige som en specialist. Jeg har derfor ikke kunnet være med paa at indstille paa dette; men dermed vil jeg ikke benegte, at det kan være hensigtsmæssig for disse kommandanter at faa hver sin adjutant. Men dengang vi istandbrakte den nye organisation, saa fandt vi i den forsterkede militærkomite og Stortinget med os at adjutanter for disse kommandanter likesaalitt som for bataljonschefene ved infanteriet var påkrævet. Vi ordnet det slik, at man under vaabenøvelsene skulde ta en fastlønnnet eller ulønnnet officer og gjøre ham til

adjutant; for under bataljonssamlingen har jo chefen meget at gjøre; men utenfor vaabenøvelserne er der ikke saa meget at gjøre for en bataljonchef. Jeg er ikke særlig kjendt paa fæstningerne. Det er meget mulig, at kommandanterne har meget at gjøre, enten der paagaar vaabenøvelser eller ikke; men man har jo den utvei at tilbeordre en løytnant i den tid, der er meget at gjøre, og saa nøie sig med en eller flere underofficerer resten av aaret. Det er grunden til, at jeg ikke har været med paa at indstille paa faste adjutanter ved disse befæstninger. Jeg skal indskrænke mig til dette.

Mjøen: Jeg synes, det er at føre denne forsamling noget bak lyset, naar forsvarsministeren vil fremstille det saaledes, at cheferne ved vore fæstninger sitter og beregner familiebidrag. Jeg tror, man skal lete efter de chefer, som gjør det. De har hjælp, som kan utføre det. Det har været paavist av andre, saa jeg skal ikke nævne mere derom. Men jeg vil paapeke, at vi mangler ca. 214 officerer, og vi har oprettet ca. 73 nye officersstillinger. Man kommer altsaa nu til at mangle ca. 300 officerer, hvoraf en række fastlønnede. Det tar tre aar at utdanne faste officerer ved Krigsskolen, og der foreligger ingen proposition om det antal elever, som nu skal indtas paa Krigsskolen. Jeg vil ved denne leilighet spørge forsvarsministeren, om Krigsskolen skal forbli med det budget, den nu har. Vi har bevilget et budget, og det er beregnet efter 30 elever; men skal vi fylde stillingerne efter denne masseoprettelse af nye, maa der selvfølgelig et større antal elever til, ikke alene der, men ogsaa paa vore underofficersskoler. Jeg vil si, det nærmer sig en karrikatur, naar der stilles kabinetsspørsmål paa en løytnantstilling ved hver av disse fæstninger.

Stinessen: Jeg vil uttale min fulde tilslutning til, hvad komiteens formand her har sagt. Dernæst skal jeg faa lov til at peke paa et par bemerkninger i statsraadens foredrag. Efter statsraadens uttalelser maatte man uvilkaarlig faa den forstaaelse, at kommandanterne paa de her nævnte fæstninger skulde være de, som hadde med detaljadministrationen paa fæstningerne at gjøre. Han nævnte som eksempel utregning av familiebidrag o.s.v. Jeg skal faa lov til at oplyse, at dette slet ikke er tilfældet. Enten maa det bero paa en misforstaaelse fra min side, eller maa det bero paa en misforstaaelse fra statsraadens side. Den slags administration ligger under kompaniet; det kommer som en samlet sum til kommandanten, naar det endelige beløp skal anvises til utbetaling. Videre klaget statsraaden over, at man ikke under dette nøitralitetsvern kunde faa nyttiggjort sig øvelserne paa grund av, at man manglet adjutanter. Nei, det er slet ikke tilfældet. Efter den personlige erfaring, jeg har fra de vagtavdelinger, som er utkommandert iaar, har det sin grund i, at man ikke har faat nyttiggjort sig øvelserne,

at man har for lidet befal ved infanteriets landevern, og at kompanicheferne der i første række har maattet ta sig av denne detaljadministration som den svære utregning av familiebidragene m.v. kræver, saa disse har været avskaaret fra personlig at delta helt i de praktiske øvelser. Jeg vil ha sagt dette for likesom at understreke, at naar der her tales om det store beløp, som kommandanterne har at anvise i aarets løp, 1/2 million og derover, saa skal man huske paa, at dette gaar i store summer. Det kompaniregnskap, som jeg under min maanedstjeneste ved nøytralitetsvern avla, var paa kr. 17 500,00, og det hadde kommandanten ikke noget med at gjøre, men den bataljonschef, som jeg tilhørte, gjennomgaar dette i samlet sum, efterat han har set paa, om regnskapet i hovedtrekkene er rigtig. Saadan foregaar det ogsaa for kommandanternes vedkommende. Jeg tror, det er rigtig, at disse fæstninger faar sine adjutanter; men naar jeg i komiteen har været med paa den indstilling, som foreligger, saa er det fordi det var en selvfølge, at vi ikke skulde ta noget videre fat paa disse organisationer; vi skulde se tiden an, og ved indkommandering, som formanden i komiteen har sagt, se at kunne hjelpe os under de nuværende forhold. Hensynet til den store mangel paa løytnanter, som fortiden eksisterer, var ogsaa en av grundene til mit standpunkt.

Statsraad Holtfodt: Jeg maa jo tilstaa, at jeg begynder at tvile om min egen sakkyndighet paa dette omraade, naar jeg hører, hvad der her er anført. Selv har jeg i 4 aar været kommandant paa en fæstning, hvor jeg har hat et administrationsbeløp paa kr. 450 000,00 om aaret, saa jeg tror, jeg vet temmelig nøiagtig, hvad en kommandant har at anvise. Hvis jeg skulde uttalt mig saaledes, at det er kommandantens sak at utregne i detalj familiebidragene paa samme maate, som tilfældet er ved kompanierne, saa maa jo det bero paa en misforstaaelse, eller jeg maa ha uttrykt mig feilagtig. Kompaniregnskaperne kommer ganske rigtig ind til kommandanten; men det er kommandanten, som er den administrerende chef, og som gir anvisninger paa alle de regninger, som skal utbetales, enten det er et større eller mindre beløp. Det kan være regninger paa saa lave beløp som 25 øre f.eks. naar det er telefonregninger og den slags. Saa jeg tror ikke, man skal kunne si, at jeg er saa helt ukyndig paa det regnskabsmessige og paa det administrative omraade. Det har jeg ialfald selv ikke hittil kunnet tilegne mig opfatningen av.

Naar hr. Mjøen taler om, at mit foredrag var egnet til at føre forsamlingen bak lyset, saa er formodentlig det en forsnakkelse, som jeg ikke skal fæste mig sterkere ved. Jeg sa jo uttrykkelig, at jeg umulig nu kunde eller ialfald ikke fandt det paakrævet for øieblikket at gaa i den grad i detaljer. At man da i et sammentrængt foredrag kan komme med uttryk, som muligens hr. Mjøen ikke finder tilstrækkelige, det kan saa være.

Hvad angaar komiteformandens uttalelser om, at man jo kan tilbeordre folk fra andre avdelinger, saa maa vi huske paa, at der ligger altsaa den principielle forskjell i opfatningen til grund for komiteindstillingen og departementets forslag, at jeg i departementets forslag den hele tid har tat sikte paa krigsopsætning. Det gjælder jo ikke bare den nuværende vaktstyrke, som er inde, men forsvarsdepartementet skal jo paase, at alt er saavidt mulig i orden for krigsopsætning, og da trænger vel hver enkelt avdeling, som man nu i fredstid kunde ta hjælp fra, sit eget personel, saavidt jeg forstaar. Det er derfor vistnok ganske utelukket, at man ad den vei - ved at ta folk fra andre avdelinger - kan skaffe personel til at tjenestegjøre ved fæstningerne, rent fraset den ting, at der ved administration - ogsaa ved disse fæstningers administration - er nødvendig at ha folk, som i længere tid er oplært i administration. Jeg har selv gjort den erfaring som vaabenchef, at de adjutanter som kun tjenestegjør en enkelt vaabenøvelse og er inde i 30 dage, de er, naar regimentsamlingen er forbi, knapt kommet saa langt, at de kan begynde at hjælpe chefen med at administrere selvstændig. Adjutantstillingerne er nemlig ingen lette stillinger, hvis de virkelig skal være til nytte.

Jeg kan indskrænke mig til dette.

Sparre: Det skulde jo synes, som dette ikke skulde være saa stor en sak og at den skulde avføde en saa lang debat, men efter den maate, hvorpaa forsvarsministeren har tat saken - ved sit lange foredrag, som vistnok i flere henseender gik langt utenfor det som det her dreier sig om, - saa er jo vi medlemmer av militærkomiteen nødt til, i selvforsvar, at fremholde vort standpunkt. Det dreier sig jo her kun om 3 løytnantstillinger, men det er som et led i en større prinsipiell avgjørelse, at dette har været bestemmende for komiteen. Det forholder sig nemlig her paa samme maate som med de andre nogen og 70 militære embeder, som her er foreslaat oprettet. Vi mener, det burde ha været gjort til gjenstand for et skridtvis arbeide derved, at man utdannet nye officerer paa krigsskolen, og efterhvert som man fik disse, fylgte man rækkerne nedenfra. Hadde statsraaden gaat den vei, skulde han ialfald ikke savnet min støtte. Men naar han gaar den vei, at han nu pludselig vil oprette alle disse nye embeder og fylde de høiere charger uten at kunne fylde paa nedenfra, da mener jeg, det er en uriktig vei, idet man paa den maate for flere aar utover kun vil belaste budgettet uten at skaffe nye folk. Det spørsmaal melder sig ogsaa ved disse løytnantstillinger som ved saa mange andre av de stillinger, som her er besluttet oprettet: Hvis man utnævner disse folk, hvor skal man saa ta dem fra? Hvorledes skal man faa erstattet dem der, hvor man tar dem fra? Det kan da ikke gjøres før om mange aar ialfald. Samtidig fandt komiteen ved at gjennemgaa de opplysninger, som var til vor disposition, at disse kommandanter var

ganske vel utstyret med assistance - ved sine skrivere, sine kvartermestere og sine generalstabsofficerer som stabschefer. Vi fandt, som sagt, det. Men for mig staar det princip, som jeg før har omtalt, som det viktigste, dette ikke at oprette de nye stillinger før det er nødvendig og før man med fordel kan gjøre det ved at fylde de ledige pladse, som vil opstaa.

Mjøen: Jeg vet ikke om det er en forglemmelse, eller om statsraaden ikke ønsket at besvare det spørsmål, jeg stillet med hensyn til krigsskolen? Vi har behandlet krigsskolens budget og det er kun 30 elever, som er indtat paa skolen. Skal man ha nogen lieutnanter at ta av, maa der selvfølgelig indtages kanske mindst det dobbelte antal elever, hvis vi skal være istand til at fylde de huller, som er og end mere nu fremkommer. Jeg vil gjerne vite, om der kanske tænkes at ordne sig med befal ad andre veje. Komiteen mener, at vi maa ta derfor adjutanter fra andre viktige stillinger. Det er det, komiteen har begrundet. Ellers indrømmer komiteen, at det vil være berettiget at ha adjutanter hos de større kommandanter. Det vil jeg ha bemerket. Komiteen indrømmer det.

Statsraad Holtfodt: Jeg beklager, at jeg har overhørt det spørsmål, som hr. Mjøen her kom med. Jeg hørte det ikke forrige gang han fremsatte det. Med hensyn til krigsskolens budget saa mener jeg, at det hensigtsmæssigst behandles under befalskurserne, som, saavidt jeg vet, er næste sak paa kartet. Nu at komme ind paa, hvorledes befalet tilveiebringes, det vil føre op i en realitetsdebat ogsaa om det spørsmål, som jeg for mit vedkommende ialfald finder ikke at ville bidra til, med mindre der fattes uttrykkelig bestemmelse om det. Det er naturligvis saa, at komiteen har en opfatning av, hvilke stillinger er de viktigste i fæstningsartilleriet, men jeg er altsaa gaat ut fra den opfatning, som jeg har af dette, og jeg har fundet, at dette er av de stillinger, som først og fremst maa tilgodesees, uanset hvordan vi skal skaffe befal, selvom det skal ske ved, at man sætter ind ulønnede officerer i officersstillinger andre steder, hvor det efter mit skjøn er lettere at gjøre det, end i en adjutantstilling, der kræver større rutine og et indgaaende kjendtskap baade til personel og materiel.

Løvland: Der er merkeleg i dag! Umframnt ordføreren hev komiteen mobilisera alle militærkrafterne sine mot dette, og komiteen stend paa den eine sida og departementet sin chef paa den andre sida. Kva skal me gjera, som ikkje er militære, naar me stend og skal røysta yver dette? Ja, daa veit eg ikkje onnor raad enn, at me maa tenkja etter, kven det er, me meiner, skynar dette best, og det tenkjer eg er fagmannen. Daa statsraaden slumpar til aa vera fæstningsartillerist og daa han hev gaatt igjenom fæstningstenesta fraa nedst til øvst, maa han kjenna til desse ting best, og me, som ikkje hev sakkunna til aa vita

dette, me maa daa etter mi meining, fylgja den me trur her skynar det best. Det er ille, at me her gong paa gong skal faa dei dugande og sakkunnige menn i komiteen mot departementet, og det er leidt, at det ikkje hev vore betre samarbeid, at dei ikkje kunde ha arbeidt seg saman paa fyrehand; men naar me stend her og skal velja og avgjera saki med vaar røysting, daa veit eg ikkje betre raad, enn at eg lyt halda meg der den serlege kunnigskapen er, og der andsvaret ligg. Me hev havt mange talar her um, kor nær me er komne krigen, og skal den dag koma, at me skal verta dregne inn i han, so er det vel - jamsides med floten - desse festningar det kjem an paa. No hev statsraaden opplyst, og det veit eg, er rett - at kommandanten paa ein av festningarne er so yverarbeidd og sliten, at han maa hava permission, og det er ein staut sterk kar, me kjenner han visst fleire av oss fraa han var kommandant paa Ørje. Naar desse kommandantar sit slik i det, at dei maa hava denne hjelp, og departementschefen segjer, at dette maa han hava for aa vera so nokolunde trygg, daa torer eg ikkje vera med aa negta han dette. Me kann liggja her og driva med smaasparing, og det er bra sjølv sagt, som framt ein kann spara utan aa gjera skade. Men det hende her i vinter, at kommandanten paa ein av festningarne ikkje kunde løysa den oppgaa som festningi hadde, og so vart det ein uppsong i avisorne: aa du fure og fælse, kor ille dette var. So vart det opplyst, at dei hadde ikkje pengar til aa kjøpa kolspissar for til ljoskastaren, og det var ein av dei ting, som gjorde, at det gjekk gale. Nar me daa høyrer fraa administrationen, at skal me faa ei trygg nøytralitetsvakt i det høvet, me no stend i, daa me kann venta at me vert dregne inn i krigen, skal me faa festningarne trygge og sikre, so maa dei ha denne hjelpi, so torer eg ikkje segja nei.

Buen: Venstreforeningens formand tør ikke negte forsvarsministeren, hvad han siger han vil ha; men han tør reducere militærkomiteen til nul og niks. Den har ikke skjøn paa, hvad den behandler; det er kvintessensen i hr. Løvlands tale nu. Det nytter ikke med denne smaasparingen, siger hr. Løvland. Men det er det ved denne smaasparingen, som der her er tale om, at hvis man ikke øver denne sparsomhet, saa vil man komme til at gaa store økonomiske følger imøte paa grund av det, at man har undlatt at ta disse smaasparinger, som hr. Løvland kalder det, i betragtning. Det er fremholdt noksaa sterkt av flere av militærkomiteens medlemmer gjennom disse debatter; jeg bare understreker dette. Men jeg vil atter uttrykke min beundring for forsvarsministeren; en tilsvarende beundring kan jeg ikke ha overfor mange andre. Han mindes det gamle ord han, at den som har klave, faar altid ku, og det er en sikker ting nu, at naar forsvarsministeren er istand til at skaffe sig klaven, saa forbinder denne forsamling sig til ogsaa at skaffe kua, og det vil medføre store følger. Det er blit sagt før, at man her blir tvungen til at ta fornuften fangen under troens lydighet. Aldrig har vel det

ord været mere anvendelig end i disse spørsmål, som nu har været behandlet.

Aavatsmark: Jeg tok ordet kun i anledning av en bemerkning av hr. præsident Løvland. Hr. Løvland sa, at militærkomiteen mobiliserer ogsaa sine militære medlemmer. Jeg vil i den anledning si, at der ingen mobilisering har fundet sted. Jeg fik imidlertid det indtryk av præsidentens ord, at der laa en liten snert til komiteen i dem; ogsaa det skulde den ha med paa veien altsaa! Men der har ikke været nogen mobilisering i komiteen. Vi har kun forsøkt saklig at forsvare vort standpunkt; ogsaa vi har nemlig en ære, og den vil vi forsvare. Det er aldeles ikke hyggelig for mig at optræ i disse dage, det er sikkert. Men det er nødvendig her at si fra. Jeg vil fralægge mig enhver beskyldning for at skulle ha forsøkt at mobilisere andre av komiteens medlemmer til at optræ. Naar jeg har optrådt, har jeg forsøkt at gjøre det saa saklig og rolig som jeg har formaet, og jeg tror ikke at der med rette kan reises nogen bebreidelse mot mig i saa henseende.

Peersen: Jeg vil tillate mig at benytte anledningen ved denne post til at komme med en uttalelse, som ikke alene gjælder den, men min stemmegivning overhovedet likeoverfor dette ekstraordinære budjet, som har været forlagt. Jeg har bemerket gjennom hele denne debat, at det har været statsraad Holtfodt magtpaaliggende gang paa gang at præsicere, at han ikke er og ikke vil være og ikke kan bli parlamentarisk minister, som han sa, i dette spørsmål, og jeg har studeret paa, efterat ha gaaet fra disse møter, hvad han mener med det, og jeg har ikke kunnet faa anden forklaring paa det, end at hvad statsraaden mener er dette: - Idet han gik ind i regjeringen, overtok han intet ansvar for de saker, som venstre har paa sit program og som politisk parti er forpligtet til at gjennomføre, men det var en ting, som statsraaden overtok ansvar for, og det var for den sak som i denne tid, i den situation, som vort land er oppe i, er den viktigste, og det er forsvarspolitikken. Jeg ser da hele stillingen saa, at regjeringen har valgt denne forsvarsminister og at regjeringen har sluttet sig om det program for løsningen av denne forsvarspolitik, som den i øieblikket foreligger. Jeg kan ikke tænke mig muligheten av, at en regjering skulde ville gjøre sin stilling avhengig av en ting, som ikke har været forelagt, dengang det blev utfærdiget, - jeg sigter her til dagsbefalingen, gjøre sin stilling avhengig av hvorledes den vilde bli optaget her i stortinget - for ikke at nævne andre spørsmål av forholdsvis mindre art - og stille kabinetsspørsmål der, medens den her overfor denne store sak ikke skulde staa last og brast sammen med forsvarsministeren. Jeg oppfattet statsministerens uttalelse igaar derhen, at enkelte posters forkastelse eller ikke forkastelse spilte ingen rolle, men at i det store og hele den forsvarspolitik, som kom til orde gjennom den ekstraordinære proposition, det

var regjeringens politik, og da sier jeg til mig selv, at i en tid som denne, hvor det kan komme til at gjælde landets frihet og selvstændighet, der ser jeg mig ikke berettiget til likeoverfor de mænd, som staar i ansvaret, at si: "Jeg vil ikke følge dere." - Mit syn paa propositionen i forhold til indstillingen er det, at propositionen betegner noget mere i forhold til indstillingen som noget mindre. Det hele blir derfor reduceret til et pengespørsmal, og naar regjeringen i denne situation sier: Det og det maa vi ha - ser jeg det som min pligt at støtte den. Men heri ligger - og det vil jeg ha sagt likeoverfor militærkomiteen - ingensomhelst underkjendelse av militærkomiteens sakkyndighet, og jeg vil tilføie, at jeg har av og til fundet det lidt komisk, naar enkelte medlemmer av denne forsamling, som jo er sakkyndig omtrent paa alle mulige omraader, med en sakkyndighet, som er rent forbløffende, indlater sig paa at vælge og vrake mellem forsvarsministerens argumenter og militærkomiteens argumenter. Ogsaa jeg kan naturligvis gjøre mig op en formening om og dom om dette, men om man sidder inde med alle forutsætninger for at kunne dømme tilbunds om dette, det er en anden sak. I de store hovedtræk stemmer jeg for propositionen som den er forelagt og stemmer for denne post, fordi vi har lagt hovedansvaret helt og holdent over paa regjeringen, og fordi den kræver at dette maa bevilges, og jeg har tillid til regjeringen.

Ribsskog: Hvad skal vi gjøre vi ikke sakkyndige? spurte præsident Løvland, og det hørtes ut, som om præsidenten var kommet i en vanskelig stilling. Men efter den indpiskning, som er foregaaet, er der vel ikke tvil om, hvad de skal gjøre, som tilhører hr. Løvlands parti; de er nok helt klar over det, saa bekymringen er vist ikke saa stor. Saa gav hr. Løvland en liten fremstilling av statsraadens ansvar og sakkyndighet, og saa kom han til det resultat, at vi hadde bare et at gjøre. Jeg kom nærmest til det resultat, da jeg hørte præsidentens fremstilling, at det var et spørsmal, om det i det hele var nødvendigt, at man hadde forelagt denne sak for Stortinget. Skal man handle efter præsidentens opskrift, var det ialfald ikke av nogen særlig betydning. Men en ting vil jeg ialfald faa lov til at peke paa, og det er, at noget av det første vi hørte fra regjeringsbanken i 1913, var en sterk avstandtagen fra hr. Aavatsmarks militærpolitikk, og det blev sagt i en saadan tone at man forstod at man agtet at huske den mand, huske det han hadde gjort. Nu er det kommet derhen, at man desavouerer militærkomiteen og militærkomiteens formand ved gang paa gang at gaa langt videre end den gaar. Militærkomiteens formand staar her idag og sier: vi har gaat med paa alt, som den øieblikkelige situation kræver, og det skal jeg bevise, sa han, at vi har gjort, men lenger har vi ikke villet gaa. Efter komiteens mening gaar statsraaden langt videre, og Stortingets flertal følger ham. Nu, at

repräsentanten fra Kristiansand har fundet det nødvendig at gi en forklaring, at han har forsøkt at gi en forklaring av den stilling, han indtar til statsraadens forslag, og at han forsøker at forklare ogsaa, hvad der ligger i det, at statsraaden ikke er parlamentarisk minister og alt det der, det forstaar jeg godt, for stillingen er den, at det er litt vanskelig baade for hr. Peersen og for mange andre, og at vi vil faa mange og besynderlige forklaringer utover høsten, det er der ikke tvil om. Noget av den samme følelse var det vel statsministeren hadde, da han i søndags maatte til Kongsvinger og forklare. Men jeg tror ikke, man kommer fra det med forklaringer. Det, som man her har gjort, er noget, som er helt ukjent i norsk politik; aldrig har vi hat sidestykke til det før i vort parlamentariske liv, dette at man stenger dørene og fremsætter en række kabinetsspørsmål og tvinger bevilgningerne igjennem, det er noget aldeles nyt. Det er det norske folk, som har bevilgningsmyndigheten, og den skal utøves gjennom Stortinget under folkets kontrol. Det faar man ikke her anledning til. Men jeg tror, folket vil sørge for at faa sin gamle ret tilbake, og det er det, man frygter for, og som nødvendiggjør alle disse forklaringer, som vi nu hører.

Gausdal: Jeg vil be forsvarsministeren være opmerksom et litet øieblik, det var et spørsmål, jeg vilde stille til ham. Det er klart, at hele denne proposition er kommet frem for at foreta det fornødne, som er fremkaldt ved den øieblikkelige situation. Jeg skal nu ikke tale som antimilitarist, men jeg skal tale paa de manges vegne, som sitter her i forsamlingen med et spørsmål paa læben. Jeg har forsøkt at forespørre hos militærkyndige: gaar det ikke an for statsraaden at indkommandere disse 3 mandskaper og sætte andre i deres plads? Dermed undgaar man idag at fatte endelig avgjørelse for fremtiden, da har vi foretat det fornødne, som nu maa gjøres paa grund av situationen. Men gaar vi til den foranstaltning, som av statsråden er foreslaat, saa er det en avgjørelse, som ikke tar sigte bare paa den situation, vi nu er oppe i, men som binder os for al fremtid. Jeg ønsker at ha ordet paany, når forsvarsministeren har besvart det spørsmål, om det er umulig for ham at indkommandere mandskaper til disse 3 poster og sætte andre i deres sted. Jeg har forstaaelsen av, at det er meget vanskelig at faa forsvarsministeren til at svare en socialdemokrat. Men jeg skulde tro, at dette spørsmål er saa rimelig, at det gaar an at besvare det.

Sparre: Stortingspræsident Løvland uttalte sig om den ting, at vi militære medlemmer i militærkomiteen optraadte i denne sak saa talrig. Jeg forstaar ikke, at der kan være bemerkninger at gjøre ved det. Hr. Løvland finder det selv nødvendig at optræ i denne debat, men han finder det merkelig samtidig, at vi optrær. Jeg forstaar ikke

sammenhengen i det. Det er jo, som hr. Peersen sa, at denne sak er blit helt politisk, og forsaavidt kan det være nytteløst at føre en saglig debat her. Men forholdet er jo det, at forsvarsministeren ved hver eneste post indleder med lange og indgaaende foredrag, hvori han gaar meget sterkt i rette med komiteens indstilling. Vel, jeg hr ikke noget at bemerke ved det. Men en naturlig følge av det er selvfølgelig, at ogsaa vi forsvarer vor indstilling, og jeg maa tilbakevise enhver bebreidelse eller kritik over, at vi det gjør.

Aaen: Jeg vil ogsaa i likhet med hr. Peersen ganske kort faa lov til at avgi en erklæring. Jeg selvfølgelig ikke er sakkyndig og kan derfor ikke oppgjøre mig en begrundet mening om de forskjellige spørsmåal, som her er oppe. Men naar forsvarsministeren har fundet at maatte gjøre kabinetsspørsmåal paa en hel del av disse bevilgninger, og jeg er av den mening, at noget regjeringsskifte maa vi ikke ha nu, saa sandt det kan undgaaes, er dermed min stilling git i de spørsmåal, hvori jeg ellers vilde staa tvilende. Jeg skal indrømme, at jeg i forskjellige av disse poster kunde ha likesaa stor lyst til at stemme med militærkomiteens flertal som at stemme for statsraadens forslag. Men som sagt, det, som har været avgjørende for mig, har været kabinetsspørsmålet, og jeg er da av den opfatning, at nu gjælder det om ikke at fare og tukle med ministerskifte. Situationen er saa alvorlig, at de, som først har overtat ansvaret for at holde vort forsvar i bedst mulig stand, de maa faa lov til at fortsætte, indtil den vanskelige situation kan bli avviklet.

Ameln: Jeg har, som jeg tidligere har uttalt, hat til hensigt at stemme for de fleste forslag, som kom fra forsvarsministeren. Men jeg vil, efterat venstres tidligere fastlønnede adjutant fra Kristiansand har uttalt sig, komme med nogen supplerende bemerkninger. Jeg mener, at man er paa en farlig vei, naar man laver kabinetsspørsmåal paa et saa forholdsvis betydningsløst punkt som dette, hvor man under den nuværende situation visselig paa anden maate maa kunne tilgodese øieblikkets behov. Man risikerer at la de forsvarsfiendtlige kredse faa en god støtte i sin agitation, og ved at man muligens fører sine krav i nærheten av karikaturen, saa risikerer man en uheldig reaktion. Det er min opfatning. Og jeg tror, at naar man har vundet saa store seire, som forsvarsministeren har vundet over militærkomiteen, saa bør man kunne vise litt selvbeherskelse og litt resignation.

Det, som i hr. Peersens uttalelser foranlediget mig til at forlange ordet, det er det, at jeg synes, at hr. Peersen, som jo fungerer som enslags partiadjutant her i salen, søgte at tilveiebringe en formel, hvorved man kunde faa forbindelsen mellem statsministerens optræden paa Kongsvinger og programmet paa den ene side og kabinetsspørsmåalene og voteringerne her i salen paa den

anden side. Det heter, at hr. Peersen har opdaget, at forsvarsministeren ikke er en parlamentarisk minister. Det betyder, at han ikke er ansvarlig for programmet; altsaa er heller ikke programmet og dets mænd ansvarlig for ham. Man stemmer under den givne situation for statsraad Holtfodts forslag; men hvorvidt de er overensstemmende med programmet, det er en anden ting. Det har man i behold til valgkampen, og da kan man drive videre paa med det. Jeg tror, det er en meget betegnende lære, som her doceres. Det gjælder, at man skal kunne redde skinnen like overfor vælgerne, samtidig som man kan gjøre det fornødne knæfald like overfor forsvarsministeren.

Dernæst har saken, saaledes som den har utviklet sig i disse dage, en anden side. Det forekommer mig, at den maate, hvorpaa man behandler militærkomiteen, er merkelig. Præsident Løvland, som, saavidt jeg vet, er formand i valgkomiteen, og som derved er en av dem, som har ansvaret for, at disse herrer sitter i militærkomiteen, frakjender dem enhver kyndighet paa disse omraader, kan man sige. Han siger, at naar vi tilfældigvis har en fagkyndig forsvarsminister paa dette omraade, maa vi kun høre paa ham. Jeg synes næsten, at konsekvensen av hr. Løvlands uttalelse maa være, at man suspenderer militærkomiteen, at man erklærer enslags beleiringstilstand her i Stortinget og siger, at vi trenger ikke militærkomiteen; det er bare en sinkende instans. Nu faar vi disse papirer med trykt rødt merke "hemmelig" paa; men om vi ogsaa kunde faa trykt et blaat merke, hvor det stod "kabinetsspørsmål", saa vidste man uten videre, hvad der skulde gjøres med disse saker. Man kunde da faa den hurtige behandling av dem, som alle er enige om, at forsvarssakerne i disse vanskelige tider bør faa.

Jeg holder meget paa en sterk administration og en administration, som er fri for unødige pirk fra Stortingets side; men jeg trodde ikke egentlig, at det var det, som venstre har arbeidet frem i de sidste 30 aar her i landet. Men jeg kan støtte dette, og jeg vil henstille til præsident Løvland, som det nu har lykkedes at komme op i forhaanden av hr. Mowinckel, at gaa videre paa den vei, han har betraadt her idag, og foreslaa, at man sløifer militærkomiteen.

Erichsen: Jeg kan ikke mistænkes for at gjøre fordring paa at være sakkyndig paa dette felt; men jeg finder dog at burde sige et par ord. Jeg har den største interesse for forsvarets styrkelse, og jeg har derfor gjennomgaaende fulgt de forslag, som er fremsat av statsraaden. Men da han idag holdt sit foredrag her med karter fra fæstningerne i forbindelse med fastlønnede adjutanter, saa maa jeg tilstaa, at jeg gik næsten ut fra, at han vilde begrunde opprettelsen av faste adjutantstillinger med, at han behøvet til fæstningerne fast knyttede officerer, som var saa godt kjendt paa fæstningerne, at de omtrent kunde indta en næstkommanderendes stilling, for at ha dem som fast assistanse for cheferne. Det hadde jeg næsten ventet

at faa høre; men til min forbauselse fik jeg av statsraadens foredrag høre, at hvad han vilde bruke disse folk til, det var, saavidt jeg oppfattet det, ikke som militære absolut, men som regnskapsførere for at avløse chefens kontorpligter. Og da spurgte jeg mig selv: Er det den rigtige anvendelse av løytnanter at bruke dem i den stilling? Vel er det saa, at jeg vil være med at styrke forsvaret mest mulig; men paa den anden side forutser jeg, at der vil komme saa sterke krav fremdeles fra forsvarets side, at man trønger nok de penger, man paa nogen maate kan avse, til andre viktige gjøremaal, og da forekommer det mig litt flot, at man vil sette løytnanter til at være regnskapsførere. Er det noget sted, hvor man efter min mening kan bruke underofficerer mest mulig - der ligger selvfølgelig ingen underkjendelse av underofficerernes militære dygtighet i denne uttalelse fra min side - men er det noget sted, hvor min praktiske erfaring tilsiger mig, at underofficererne er dygtige folk, da er det som paalidelige regnskapsførere. Det har jeg ofte hat anledning til at se, og derfor hadde jeg paa dette punkt ventet, at man vilde bruke underofficerer, naar det skal være som regnskapsførere. Jeg kan ikke stemme for statsraadens forslag. Jeg kan ikke tænke mig, at det kan være hans mening at gjøre kabinetsspørsmaal paa dette bagatelpunkt. Jeg beklager det, om han gjør det; men det faar nu være, som det kan. Jeg kan ikke følge ham her, efter det indtryk jeg har faat av debatten.

Statsraad Holtfodt: Jeg skal faa lov at besvare spørsmaalene i den rækkefølge, hvori jeg har noteret dem. Hr. Gausdal spurgte, hvorvidt det ikke gaar an at indbeordre løytnanter til adjutanttjenesten istedenfor at ansætte nye adjutanter. Det gaar selvfølgelig an; men man maa huske paa, at ved at indbeordre løytnanter fra andre avdelinger svækker man disse kadrer paa tilsvarende maate. Naar man legger det princip til grund, at man tænker paa krigsopsætning og ikke paa fredstjenesten, vil det gaa ut over de avdelinger, som man tar løytnanterne fra. Med hensyn til den, som jeg godt kan forstaa, vanskelige stilling, hvori man er her likeoverfor militærkomiteen, saa vil jeg gjøre opmerksom paa en ting - det er kanskje mange, som ikke har sat sig saa nøie ind i indstillingen - at av de 74 poster, som det hele omfatter, er det jo en hel del, som ikke er optat her, som dels er nedvotert av komiteen, og en hel del, vedkommende materiellet, som komiteen har gaat med paa. Det er altsaa ikke saa at forstaa, at her er propositionen optat punkt for punkt; der er kun tat ut de punkter, som jeg for min del med mit syn paa saken legger hovedvegten paa. Og jeg kan ikke indse, at der er nogetsomhelst besynderlig i det. Komiteen har altsaa behandlet den hele proposition ut fra et principielt forskjellig syn paa saken, og det tillot jeg mig at henlede opmerksomheten paa under mit indledende foredrag om denne sak, at altsaa komiteen betragter spørsmålet om, hvad der skal kaldes for den nuværende

situation, paa en noget anden maate, end jeg gjør. Det er jo derfra, det skriver sig, kan man sige, de væsentlige av de dissenser, som er opstaat; ti, saavidt jeg har forstaat, saa er der ikke under hele denne debat, fremkommet nogen realitetsindvending mot den rent saklige berettigelse av de aller fleste av de ting, som jeg her har anført. Komiteen har, saavidt jeg kan skjønne, hat en ogsaa saglig avvigende opfatning av, hvorledes enkelte organisationsspørsmål skal ordnes; men i det store og hele er indstillingen, saavidt jeg forstaar det, bygget paa en anden grundopfatning av, hvad der forstaaes ved den nuværende situation, og derfor maa der altsaa overalt, hvor disse principer brydes, bli en forskjjel mellem departementets opfatning og militærkomiteens. Det er saaledes igrunnen den samme sak hele tiden; men denne principielle forskjjel kommer tilsyne paa forskjellige punkter i indstillingen, saa jeg for min del har intet at bemerke ved, at komiteen forsvarer sit syn paa samme maate, som jeg forsøker at forsvare mit, saa langt vi kan. Med hensyn til det spørsmål, som hr. Erichsen nævnte, at han trodde, der her var spørsmål om regnskapsførerstillinger, saa er jo det slet ikke tilfældet. En adjutantstilling er en stilling, hvor adjutanten, hvis han er en god adjutant, er sin chefs høre haand, ikke alene i alle administrative spørsmål, men ogsaa med hensyn til utarbeidelse av alle planer og planleggelse av alle øvelser, saa jeg med mit kjendskap til fæstningstjeneste kan ikke skjønne, at der ved nogen fæstning findes nogen løytnantsstilling, som er viktigere end adjutantstillingen. En virkelig flink adjutant er en juvel for sin chef, det vil jeg sige. Og det er ikke saa at forstaa, at der her er spørsmål om bare at regne - jeg kom til at nævne dette med familiebidrag i forbindelse med den sum, som kommandanten skal anvise som selvstendig administrerende chef. I det Bergenske er der f.eks. 1 infanteribataljon, hvor chefen - fordi den staar som selvstendig administrerende avdeling har faat sin adjutant, og det er vel da likesaa berettiget at sige, at ved disse fæstninger, som er betydelig større administrationer og mere kompliserte administrationer end en enkelt infanteribataljon maa da ogsaa en adjutant være paakrævet selv efter militærkomiteens opfatning. Jeg vil likeoverfor en uttalelse, som er kommet her om de seire, som er vundet, faa lov til at sige, at det er ikke av de seire, som jeg tilstræber eller sætter pris paa. Jeg tror, at den egentlige hovedvotering er foretat paa de punkter, hvor den principielle forskjjel mellem forsvarsministerens opfatning og militærkomiteens opfatning har gjort sig gjældende, idet begge følger hver sin linje. Det er jo saa givet, naar først indstillingen er avgit, saa jeg kan ikke indse, at det er riktig at trække den side av saken saa sterkt i forgrunden. Det er to principer, som staar mot hinanden her; propositionen er fremlagt efter et grundprincip, militærkomiteen har fremlagt sin indstilling efter et andet grundprincip, og som sagt paa alle de

punkter, hvor disse principer brydes, maa der vælges mellem de to. Saa det er ikke saa at forstaa, at der tilstræbes nogen seier; og jeg har ingen grund til at tilstræbe nogen parlamentarisk seier, for jeg tilstræber ingen politisk fremtid.

Mowinckel: Det indtryk, jeg har faat av denne debat, er det, at man søker at reducere dette spørsmål til et rent betydningsløst spørsmål. Naar man f.eks. som hr. Erichsen fra Trondhjem tror, at adjutantstillinger ved vore fæstninger er det samme som almindelige regnskapsførerstillinger, som kan bli godt betjent f.eks. av underofficerer, saa viser jo det en misopfatning, som er noksaa eiendommelig at høre. Heldigvis har jo forsvarsministeren i sit sidste foredrag belyst, at en adjutant er noget ganske andet end en regnskapsfører, og de opgaver, som stilles chefens adjutant, er meget større og meget betydningsfuldere end de opgaver, som stilles en kontorist. Gjaldt det en kontorist, saa vilde jo forholdet være et andet, og jeg vilde da forstaa at hr. Erichsen kunde sige, at det er ganske overflødig at gaa til at oprette faste adjutantstillinger; men efter de opplysninger, som nu er kommet, gaar jeg ut fra, at hr. Erichsen vil ændre sit standpunkt til voteringen ut fra de betragtninger, som er gjort gjældende av statsraaden. Det er sandt som statsraaden siger, at her er det to principer, som staar mot hinanden. Statsraaden har ment at hævde ved disse forskjellige voteringer, som har fundet sted, at uanseet, hvad man tidligere har tænkt og ment, maa de nuværende forhold diktere den nuværende optræden. Paa saa mange punkter i denne indstilling har vi seet, at militærkomiteen siger: Vel, dette kan i og for sig være berettiget, men det er en organisationsændring, og vi vil ingen organisationsændring gaa med paa. Forsvarsministeren har sagt: Jeg maa gaa paa de organisationsændringer, som jeg anser for absolut nødvendige for at styrke den nuværende stilling. Det er her igrunnen, motsætningerne staar mot hinanden. Likeoverfor det punkt vi nu behandler har militærkomiteens landofficerer - formanden, hr. Aavatsmark og hr. Mjøen - indrømmet gjentagne ganger, det ønskelige i, at der kommer adjutanter paa fæstningerne. De har sagt, at saklig set er det fuldt begrundet, at der opprettes adjutantstillinger; men saa kommer dette "men", som stiller sig imot alle ændringer; det er en organisationsændring, og derfor gaar vi ikke paa det, det er en forandring i organisationen, og derfor maa vi kunne greie os med en midlertidig ordning; men selve realiteten har begge disse sakkyndige medlemmer av militærkomiteen indrømmet det berettigede i.

Der har været tale om fagkyndig eller ikke. Militært fagkyndige er jo selvfølgelig de to medlemmer av militærkomiteen ogsaa; men hr. oberst Aavatsmark siger uttrykkelig, at med hensyn til fæstninger er han ikke saa godt kjendt, og der maa man jo indrømme, at chefen for

forsvarsdepartementet sitter inde med ganske spesielle kundskaper, med en ganske utpræget fagkyndighet.

Man taler om, at det er urimelig, at der gjøres kabinetsspørsmål paa en saa liten sak; men man kunde jo snu det om og si, at det er noksaa urimelig av en komite slik at fastholde sit standpunkt likeoverfor et saa bestemt ønske av forsvarsministeren, hvor det gjælder et spørsmål, som han anser for viktig. Skulde man ikke kunne finde forklaringen til dette, at forsvarsministeren paa den ene side fastholder, at dette er av saa stor betydning for ham, at han maa gaa, hvis han ikke faar det igjennem, og at militærkomiteen paa den anden side fastholder sit standpunkt, - skulde man ikke deri kunne finde udtryk for, at dette ikke er en ubetydelig sak? Tror man, det er morsomt for en komite, naar flertallet i komiteen hører til statsraadens partifæller, - eller til regjeringens ialfald - tror man det er morsomt for en komite at vedbli at fastholde sit standpunkt, hvor det gjælder et spørsmål, som ikke har større rækkevidde end dette, eller tror man paa den anden side, at det er hyggelig eller tiltalende for en statsraad at maatte sætte op en række kabinetsspørsmål mot en tildels enstemmig komite og fastholde det til det ytterste, selv i spørsmål, som for de fleste lægfolk synes at være ubetydelige? Tror man, det er med glæde statsraad Holtfodt har tilbragt disse dage i Stortinget? Tror man det er tilfredsstillende for en mand, som ikke egentlig er vant til at delta i Stortingets forhandlinger, at føre en dagelang kamp paa denne maate, som her er skedd? Jeg kan ikke si andet, end at jeg for min part har synes synd paa forsvarsdepartementets chef, at han har følt sig nødsaget til ut fra de principper og det grundsyn, hvorfra han leder forsvaret, at maatte ta saa haardt og saa sterkt i likeoverfor en tildels enstemmig militærkomite. Men netop den omstændighet, at forsvarsdepartementets chef paa den ene side og militærkomiteen paa den anden side staar saa skarpt mot hverandre viser det, at der er større og dypere brytninger, end vi, som staar utenfor, er fuldt opmerksom paa. Statsraaden har sagt, at under den nuværende situation maa jeg kræve det og det, og ingen organisationsspørsmål, ingen tidligere beslutning av Stortinget kan staa i veien for, at jeg maa anmode Stortinget nu om at ta de skridt, som jeg anser nødvendige i den nuværende situation; og blandt de ting, saa ubetydelig det kan synes at være staar dette, at kommandantstillingerne paa disse tre vigtige fæstninger blir saa styrket, at den mand som har hovedansvaret, kommandanten, blir lettet i sit arbeide, saa han kan ta vare paa det, som er det viktigste ved fæstningen, ta vare paa forsvaret og ikke bli nødt til at gaa op i saa mange smaating, som han blir nødt til at gjøre, naar han ikke har de forlangte adjutanter ved sin side. Det siger sig selv, at ut fra dette syn paa saken, som jeg har, stemmer jeg for propositionen.

Løvland: Eg skal ikkje svara paa nokor av dei mistydingar som er komne fram fraa dei socialdemokratiske talarar, for dei ser tingen fraa eit anna synspunkt, og difor hev dei mistydt og ikkje skyna so mykje av det, som hev vorte sagt fraa den andre sida, og me kasta burt tidi paa ein yrkeslaus debat og tolkingar av det, som er sagt fraa baade sidor; det er aa kasta burt tidi. Men det er ein ting, som nøydde meg til aa taka ordet. Det vart sagt, at eg so reint mismæter militærkomiteen, og so gjekk det att paa den maaten, at dei vanta baade kunnskap og dugleik desse folk i militærkomiteen, og det var so, at militærkomiteen kjende seg saara av det. For at dette ikkje skal faa lov aa gaa laust, difor var det, eg bad um ordet. Eg sa, at eg hadde stor vyrdnad for desse menn i militærkomiteen baade deira skyn og dugleik, men eg meinte, at i denne sak - og eg understrika det so sterkt eg kunde - i denne sak er forsvarsministeren fagmann, og han hev gjenge igjenom tenesta og kjenner dette ut og inn fraa nedst til øvst, og daa maatte eg leggja meir vegt paa hans syn. Eg er ikkje fagmann i dette tilfellet. Hadde det vore eit marinespursmaal vilde eg ha lagt stor vegt til dømes paa hr. admiral Sparres meining, der er han fagmann. Her er statsraaden fagmann, det la eg vegt paa, og det kann ikkje vera krenkjande for komiteen eller dei einskilte medlemer. I det heile, naar me stend framfyre eit slikt fagspursmaal, er det tryggast for oss, som ikkje kann verdsetja dei faglege ting, aa halda oss til den, som kjenner det best, og som stend med andsvaret. Her hev statsraaden nyleg stade i andsvaret som chef for festningsartilleriet, som festningsgeneral for heile landet og no som chef baade for marine- og herstyret, og eg maa taka uppatt det, at eg for min part treng ikkje noko kabinettspursmaal her for aa røysta for dette; eg treng berre den trygd, at han som stend i andsvaret, meiner, at han maa hava dette, og daa røystar eg for det.

Præsidenten: Der er nu indtegnet 4 talere. Præsidenten vil foreslaa, at tiden for disse begrænses til 5 minutter og for de talere, som herefter indtegnes, til 2 minutter.

Votering:

Præsidentens forslag bifaldtes enstemmig.

Ameln: En saa tandløs tale som den, venstreforeningens formand, hr. Løvland, nu førte for at forsvare sit standpunkt, har man vel sjelden hørt - selv om talen formodentlig kan ha lidt noget ved at bli oversat paa kort tid. Jeg synes, det vilde være rimelig for hr. Løvland og partifaller at overveie, om det er saadan, at det er et faglig underbygget forsvar, hans parti holder paa, eller om det ikke er saa, at slagordet er "et demokratisk forsvar", og om det ikke er de herrer, som med hr. Rinde i spissen som standhaftige tinsoldater stemmer imot forsvarsministeren tiltrods for kabinetsspørsmålene - om

det ikke er de herrer, som er i pagt med partiets demokratiske forsvarslinjer, om det ikke er den forsvarslinje, som man nedhugger høires mænd paa i valgkampen, den forsvarslinje, som hr. Mowinckel med megen styrke fremholdt i trontaledebatten i 1913, og hvor han likeoverfor de forsvarsinteresserte kvinder - som hr. Aavatsmark nylig tog saa varmt i forsvar - brukte uttrykk som "furier" og lignende. Jeg tror, en saadan overveielse vilde være nok saa nyttig. Jeg har nok saa god kjendskap til hr. Mowinckels forvandlingskunster, saa jeg vet, at han paa kort varsel kan gjøre saltomortale baade fremlængs og baklængs, uten at det generer ham det spor; men jeg synes, at hr. Mowinckel skulde ha lidt bedre hukommelse; han skulde samle sammen sine valgforedrag fra 1912 og sin optræden i Stortinget i 1913 og sin Drammens-tale, hvor han stod side om side med socialisterne og takket dem for deres loyalitet. Jeg tror, at hvis ordføreren og viceordføreren for venstre her i salen, de herrer Løvland og Mowinckel, konfererte lidt sammen, saa vilde de se, at denne hysteriske begeistring for statsraad Holtfodt er saa altfor stor, at det nærmest maa være en ren febertilstand, og jeg tror, at hr. Kragtorp som læge vil være enig med mig i, at denne tilstand ikke vil kunne vare saa længe, at forsvaret vil faa varig nytte av den. Jeg vil derfor henstille til de herrer at ta lidt mere midt paa træet og ikke være saa forfærdelig morske her i dette hemmelige møte, for man vil dog meget hurtig falde ned fra kothurnen(?), naar man skal konkurrere med socialisterne ute i valgkampen om de demokratiske stemmer; de skulde heller som ellers, søke at gaa den "gyldne middelvei" mellem høire og socialisterne!

Man oplever stadig, at høire mistænkeliggjøres som militarister; men jeg vil si, at jeg tror, høire vilde være fornøiet med venstre, om venstre fulgte den linje, som hr. Aavatsmark med tilslutning av hr. Sparre har arbeidet for, og ikke gjør disse stadige sprang, som man nu gjør her indenfor de lukkede døre. Dette er et abnormt forhold, som ikke utelukkende kan tilskrives situationen. Det er ren galgenhumor, naar hr. Mowinckel staar her som hypermilitarist, mens han ganske nylig sa, at man snart vilde finde ham ved siden av socialisterne. Man maa dog forstaa, at da nytter det ikke at ride saa militært utdannede hester som de, han har benyttet i den senere tid; han maa nok slaa over til et rimelig luntetrav.

Likeoverfor hr. Løvland vil jeg si, at jeg synes ikke, han var meget heldig med sin plasterlap til hr. Aavatsmark. Man behøver ikke at være saa kyndig psykolog for at forstaa, at hr. Aavatsmark har maattet føle sig stødt, og jeg synes, han maatte være helt blaagul - billedlig talt - over hele sin person, hvis man skulde se paa alle de støt, som denne debat har bragt ham. Hr. Løvlands rosende ord forekommer mig næsten at være som at strø salt i et aapent saar. Han sa, at man ikke kunde vente, at militærkomiteens medlemmer hadde sin force som landofficerer; men naar det gjaldt marinen, saa hadde de

da heldigvis hr. Sparre i sin midte. Saavidt jeg vet, har hr. Aavatsmark været generalstabsofficer, og man skulde dog tro, at han sat inde med saa stor dygtighet, som man kan vente av en gjennemsnitts stortingsmand paa dette omraade.

Saa vil jeg si, at jeg sætter meget pris paa - jeg har sagt det før - at man virkelig har faat et mandfolk som venstres forsvarsminister. Det er meget heldig at ha en fagmand her; men jeg vil si - jeg er selv fagmand paa enkelte omraader - at jeg tror, man kan ride kjephester hver i sit fag. Man kan gjøre det saa altfor bra, man kan miste overblikket og se for meget paa det, som man har staat nær i hele sit liv. Jeg tror, det er yterst menneskelig, naar hr. Holtfodt efter verdenskrigens lykkelige tilendebringelse - for vort vedkommende i alle fald - vender tilbake til sit festningsartilleri igjen, at han da gjerne vil ha et stort og glad og fornøiet officerskorps til at ta imot ham. Jeg tror ikke, man behøver at insinuere særinteresser og forskjellige av disse ubehagelige gloser, som man altid møter med, naar man er uenig med enkelte personer. Jeg tror, det er yterst menneskelig. Det er en ting, som næsten synes at ha fulgt dette vaaben som en vanskjæbne hele tiden, at man har villet gjøre saa altfor meget ut av det; man har hat saa forfærdelig interesserte chefer, at de ikke alltid har hat fuldt aapent øie for, at forsvaret er en helhet.

Jeg kunde ha lyst til at gjøre forsvarsministeren det spørsmaal, om disse 3 adjutanter, som man skal ha her, og som det er gjort saa megen staahei for, er viktigere end alle de andre poster, som er ønskelige for forsvaret, men som man ikke har optat. Det nytter ikke at si, som hr. Mowinckel, at disse poster er ønskelige; i et litet og fattig land som vort er det jo en masse poster inden forsvaret, som er ønskelige, men som man ikke engang vover at foreslaa. Det er det relative, man her maa ta hensyn til. Er disse poster ønskeligere end andre poster, som man hr maattet resignere med hensyn til? Det mener jeg, er det springende punkt; der træffer man kjernen i saken.

Jeg vil videre slutte mig til hr. Erichsen: Statsraaden er en smidig debatant; men i alle fald, efter det jeg paahørte av hans uttalelser, fremholdt han regnskapsholdet og kontrollen med det økonomiske som en stor ulempe for chefen. Men den side av saken kan man lette, som Erichsen sa, ved at man kan benytte regnskapskyndig hjelp. Der er jo indkommanderet vernepligtige, som er regnskapskyndige. Jeg har selv fungeret ikke paa grund av min smukke haandskrift, men paa grund av andre værdifulde egenskaper, som bataljonsskriver uten nogensomhelst forøkelse i grad. Jeg mener, at man paa denne maate kan benytte vernepligtige til at sammentælle disse regnskapsbilag. Man behøver ikke nogen fast adjutant, og jeg tviler paa, at nogen vilde ha vovet at foreslaa dette, hvis de ikke hadde hat en verdenskrig at flyte paa. Jeg trodde derfor ikke, at man - hvor velment det end er - skal smede altfor meget

nu, mens venstrepartiet er ophedet - jeg kan si til hvitglødhete. Man kan la de 3 adjutanter fare.

Man maatte kunne løse Norges krigspolitiske stilling nogenlunde tilfredsstillende uten at ha disse 3 adjutanter. Jeg er opmerksom paa, at den ene er i Kristianssand, og at hr. Peersen har uttalt sig om hans nødvendighet. Men da hr. Gundersen, som altid yder Peersen sin redebonne støtte ved alle anledninger, ikke har gjort det ved denne, har jeg ikke kunnet tilegne mig den opfatning, at adjutanten selv for Kristianssand kan være saa forførdelig nødvendig.

Gausdal: Jeg synes, at forsvarsministerens svar til mig var noksaa utilfredsstillende. Han begrundede det med, at indbeordringen bare vilde bevirke, at de blev frabeordnet den stilling, de hadde før. Men det vilde jo ogsaa bli tilfældet, hvis man ansatte dem fast. Ogsaa da vilde der bli vakanser. Jeg synes ikke, det var noget svar, at holde sig til. Til hr. Løvlands bemerkninger om fagkundskap vil jeg si, at, ja vel, forsvarsministeren er fagmand paa fæstningsartilleriets omraade; men han stillede kabinetsspørsmål paa et andet formaal, som hører til infanteriet, nemlig hærordningen i 6te brigade. Det gjaldt en del foranstaltninger i infanteriet, og der skulde hr. Aavatsmark være mere fagmand end fagministeren. Men jeg saa, at hr. Løvland og alle de andre venstremænd diltede efter forsvarsministeren da og forlot Aavatsmark, og jeg tror, det gaar samme vei nu. Forsaavidt kan man gjerne forholde sig taus.

Kragtorp: Det lar sig dog ikke negte, hvordan man forklarer det, at hvis vi tar 3 løytnanter nu og sætter dem i faste stillinger, en ved hver fæstning, blir der mangel paa løytnanter i fæstningsartilleriet mere, end der allerede er; og det blir værre, naar man sætter dem i disse faste stillinger, end naar de indbeordres for at gjøre tjeneste i det specielle tilfælde. De kan da ellers av og til gjøre tjeneste ved sine avdelinger; men hvis de blir paa fæstningerne bestandig, er de for altid tapt ved de avdelinger hvor de nu er, saa at som en forstandig benyttelse av menneskemateriel av løytnantklassen kan denne foranstaltning ikke indrangeres. Det er sandt, at det er en ganske betydelig forskjellig opfatning av disse spørsmål hos militærkomiteen og den ærede forsvarsminister. - Forsvarsministeren har gang paa gang brukt et uttrykk, jeg fæstede mig ved. Han sa: han organiserer for krig. Hans mening er vel da den, at han nu skal faa opsat sit fæstningsartilleri slig, at det i fred staar fuldt færdig slig, som det skal brukes i krig. Hvis det er tilfældet, vil jeg gjøre opmerksom paa, at da blir vi det eneste land i verden, saavidt jeg vet, som har en avdeling av vort hærvesen organiseret paa den maate. Enhver makt har sin generalstab, og generalstaben har blandt andre funktioner ogsaa den at avpasse det i fred opsatte personel til sine stillinger i krig.

Forsvarsministeren vil altsaa i fred ha sit apparat fuldt færdig, saaledes at det naarsomhelst kan rykke ut, hvilken dag det skal være. Men da forstaar jeg ikke, hvorfor den ærede forsvarsminister har været saa omsorgsfuld for generalstaben, for da vil han ialfald for sit vaaben frita generalstaben for en av dens viktigste opgaver. - Som part i saken skal jeg naturligvis ikke si noget om den behandling, som militærkomiteen er blit tildel. Vi faar naturligvis finde os i at bli nedvoteret. Men jeg maa dog ta komiteens formand i forsvar, naar hr. Mowinckel mener, at han er ikke saa meget militær, at han kan bedømme de faglige ting, som kommer fra forsvarsministeren, - Mowinckel greier det godt. Han skjønner, at forsvarsministeren har ret. Ja, ja man kan jo opøve sig i adjutanttjeneste, saa man blir flink, om man ikke netop er militær. Men man faar si om hr. Aavatsmark, hvad man vil, han har dog saa meget skjøn, at han kan bedømme et forslag, som er kommet fra militære, og han har ikke forlangt mere; men de har frakjendt ham ogsaa det. Det gjorde Mowinckel.

Erichsen: Hr. Mowinckel forsøkte at gjøre det til, at jeg skulde have troet fra først av, at disse adjutanter skulde være regnskapsførere, og saa er jeg blit belært av statsraadens senere opplysninger. Nei, det var ikke saa. Den gaar ikke den. Jeg hadde fra først av troet, som jeg sa, at disse folk kanskje skulde være et slags næstkommanderende, og forsaavidt hadde jeg den samme mening, som Mowinckel har endda, for Mowinckel sa selv, at de skulde være til støtte for chefen og hjelpe ham, saa han kunde passe bedre paa og ikke bli saa sterkt bundet. Det blir omtrent som næstkommanderende. Men saken var den, at efter statsraadens første forklaring maatte man gaa utfra, at her er kun tale om regnskapsførere. Den oppfatning blev støttet ganske betydelig ved den debat, som militærkomiteens medlemmer førte overfor statsraaden, for den gik netop ut fra, at det skulde være regnskapsførere; det var det, militærkomiteens samtlige medlemmer fæstet sig ved, de hadde faat samme opplysning. Saa kom statsraaden nu og sa, at det var en misforstaaelse av mig; nei, de skulde brukes til planleggelse. Nu vet jeg jo ikke ganske, hvad jeg skal tro: Er statsraadens første forklaring den rigtige, eller den sidste, eller er det kanskje saa at forstaa, at de skal brukes til begge dele? Skal de tjenstgjøre som planleggere i fred og som regnskapsførere i krig? Da finder jeg mig heller ikke ganske betrygget, for disse stillinger besettes, saavidt jeg har forstaaet det - her har jeg ikke netop noget begrundet skjøn - av ganske unge løytnanter, og med al respekt for løytnanter forresten kan jeg ikke netop føle saa forfærdelig sterk tiltro til, at de skulde ha saadan erfaring på det militære omraade, at de skulde være bedst skikket til at planlægge en fæstnings anliggender i fred. Saa for mig staar dette spørsmål fremdeles litt uryddig. Holder jeg mig til statsraadens første forklaring, saa er

det regnskapsførere, de skal være, og da mener jeg løytnanter er paa urette plads. Og holder jeg mig til den sidste forklaring, at de skal være planleggere i fred, føler jeg mig ikke betrygget derved.

Præsidenten: De følgende talere har 2 minutter hver.

Ramm: Saavidt jeg forstod statsraaden istand, uttalte han med hensyn til det stillede kabinetsspørsmål, at der i den proposition, som vi nu behandler, er - jeg syntes han sa - 74 punkter - jeg har ikke tallet dem - og at det var en hel del poster, hvor han hadde overvundet sig selv til ikke at sette noget videre ind. Jeg har forsøkt at se efter, hva realitet der er i dette, og jeg er kommet til det resultat, at det er en eneste post, som han ikke har tat op og slaat et slag for, og det er om bataljonschefers grad; alle de andre har han kjæmpet som en løve for og faat sat igjennem. Vistnok har han ikke stillet mere end, som det heter, 9 kabinetsspørsmål; men ser man paa denne liste, som er omdelt, vil man se, at flere av disse 9 poster, ialfald 2 av dem, indeholder 2 kabinetsspørsmål, saa jeg synes nok, at kabinetsspørsmålenes antal har været tilstrækkelig stort. Og naar man ser paa, hvad det er, som har været stillet som kabinetsspørsmål, støter man paa saadanne ting som Værdalens befæstninger og dette om fastlønnede adjutanter, og da synes jeg nok, at hans selvovervindelse ikke har været saa stor i denne sak. Han har anset sig selv for at være den, som har hat det virkelig eneste skjøn, som skulde følges her, og jeg synes, at dette vi-alene-vide-princip er drevet vel vidt.

Hvad denne sak angaar, skal jeg indskrænke mig til at si, at jeg ogsaa er av den opfatning, at det behov, som er til stede for nøytralitetsvernet, kunde været tilgodeset, som det blev uttrykt her istad, paa anden maate end ved at forlange fast lønnede adjutanter, altsaa at faa opprettet stillinger, som vi for al fremtid eller ialfald for en længere fremtid vil være bundet til at ha. Jeg kan ikke fravike indstillingen.

Hagerup Bull: Jeg har gjennemgaaende fulgt forsvarsministerens forslag under dette budjet, ialfald overalt der, hvor jeg visste, at han satte noget ind paa at faa disse forslag igjennem. Overfor denne post staar jeg i en meget vanskelig stilling. Forsvarsministerens argumentation har ikke kunnet overbevise mig om, at dette er en post, som er ganske særlig nødvendig. Skylden kan være min, fordi jeg ikke er saa vel inde i forholdene; men jeg kan heller ikke berolige mig med, at man her ubetinget skal bøie sig for fagkyndigheten. Det er gjennemgaaende saaledes, at man her i Stortinget maa være paa vakt likeoverfor fagchefene. Enhver dygtig fagchef vil selvfølgelig sette meget ind paa at faa alt i sin administration saa fuldkomment utstyrt som mulig. Jeg er ikke i ringeste tvil om, at forsvarsministeren har ret i, at disse poster er ønskelige, endog meget ønskelige; men

jeg har ikke kunnet overbevise mig om, at de er saa særlig ønskelige, at der er objektive grunde for at gaa til denne bevilgning. Ikke desto mindre maa jeg tillægge det megen vegt, at forsvarsministeren altsaa anser disse poster saa nødvendige, at han endogsaa har maattet gjøre kabinetsspørsmaal paa at faa bevilgningen igjennem. Jeg maa da tro, at uagtet forsvarsministeren ikke har kunnet overbevise mig om det, er forholdene i virkeligheten anderledes, end jeg har formaadd at overbevise mig om. Og under disse omstændigheter finder jeg, om end under sterke tvil, at maatte bøie mig for, hvad forsvarsministeren her fremholder. Jeg vil altsaa paa basis herav stemme for ogsaa dette forslag; men jeg gjentar, at saaledes som saken er lagt tilrette for os, er jeg kommet i en meget vanskelig stilling, og jeg tror, det samme vil være tilfældet med mange av Stortingets medlemmer.

Statsraad Holtfodt: Hvordan det end gaar med denne sak, er det dog noget, jeg nødig vil, det er, at man skal ha misforstaat mit forslag her derhen, at jeg setter noget ind paa en ting, som i virkeligheten ikke er noget at sette noget ind paa. Jeg hadde desværre ikke, da jeg sidst hadde ordet, fundet et dokument, som jeg har gjort færdig for alle tilfældes skyld, hvis debatten skulde anta den bredde, som den nu har gjort, og jeg haaper, præsidenten tillater mig da litt nærmere at præcisere de gjøremaal, som paaligger disse adjutanter, for at fjerne enhver misforstaaelse med hensyn til det, som hr. Erichsen anførte om regnskapsførselen og den stilling, en saadan mand har.

De gjøremaal, som paa en kystfæstning paaligger kommandanten, og hvor adjutanten er hans høire haand, er "Administration av alt fæstningen i fred tilknyttet personel", som altsaa for hver enkelt fæstning omfatter en meget betydelig krigsopsætningsstyrke, saaledes som jeg har tillatt mig at nævne. Denne skal altsaa rulleføres, og alle personelle anliggender skal avgjøres baade for befall og menige. Saa er det "Administration (eftersyn og vedlikehold m.v.) av fæstningens artilleri-, signal- og minemateriel". Dette er tre brancher, hvor vi har alt dette kostbare materiel, som for hver enkelt fæstning dreier sig om flere millioner Kroners værdi, og hvor det vistnok er saa, at hver enkelt administrationsgren har sine administrationsunderofficerer og sine chefer, men det er chefen, kommandanten og med ham adjutanten, som har ansvaret for at alle ting er i orden, og saaledes som følge derav maa utføre alle inspektioner. Saa er det punkt 3 "Utarbeidelse og ajourholdelse av fæstningens forsvarsplaner, krigsopsætningsplaner og mobiliseringsplaner (med de aarlige mobiliseringsoppgjør) - der i detalje skal angi, hvorledes mobilisering iverksettes og skrider frem, hvor og hvorledes fæstningens kampmidler skal virke under forskjellige tænkelige situationer henseet saavel til fæstningens eget personel og materiel av artilleriet, signalvæsenet og minevæsenet

som avgivet personel (dækningstropper og specialtropper) av andre vaapen. Disse planer skal endvidere i detalj vise hvorledes fæstningspersonellet disponeres til de enkelte batterier, minefelter, stationer, anlæg og poster inden hele fæstningsomraadet". Saa kommer som 4de punkt "Forberedelse og utøvelse av de aarlige vaabenøvelser for samtlige tjenestegrene inden fæstningen (artilleriet, signalvæsenet og minevæsenet) samt forberedelser vedrørende manøvrer, skyteskoler m.v., naar denne avholdes ved vedkommende fæstning, samt tilsyn m.v. med garnisonsavdelingernes øvelser". Saa kommer som punkt 5 det, jeg nævnte, nemlig regnskapsvæsen - ikke saa at forstaa, at adjutanten er regnskapsfører men at han paa kontoret forbereder en hel del arbeider saaledes, at chefen selv er mindst mulig optat med alle disse underordnede spørsmaal. Chefen avlægger regnskap sammen med de regnskapsførende institutioner ved fæstningen, mens adjutanten steller med disse planer, som han bør kunne bearbeide selvstændig, og forelægge koncept fuldt ferdig for chefen. Endvidere skal adjutanten koncipere for kommandanten alle de uttalelser, som kommandanten skal avgi i egenskap av chef, med alle de tekniske og personelle spørsmaal og en hel del av de spørsmaal, som alle militære vet jevnlig blir sendt de forskjellige avdelinger til uttalelse.

Jeg vil gjerne faa lov til, forinden debatten avsluttes, og forat der ikke skal være nogen misforstaaelse tilstede, si, at dette er meget vigtige stillinger, stillinger hvor man med sandhet kan si, at det dreier sig om chefens høire haand. Det er det rette forhold. Jeg beklager, at jeg i mit første foredrag ikke hadde dette dokument tilstede og derved kanskje kom til at fremdra en av de sekundære sider, kan jeg si, ved adjutantens virksomhet.

Peersen: Jeg vil i anledning av hvad hr. Løvland sa, at han for sit vedkommende trængte ikke noget kabinetsspørsmaal, med den begrundelse, som hr. Løvland gav av dette og propositionen i det hele, faa lov til at si, at der er ingen uoverensstemmelse mellem hr. Løvland og mig i det punkt. Jeg trængter heller ikke noget kabinetsspørsmaal. Jeg stemmer for propositionens forskjellige avvigelser fra indstillingen, fordi jeg finder, at den regjering, som har ansvaret for den forsvarspolitik, som føres her, naar den kræver det, bør nyde den tillid, at jeg stemmer for det.

Jeg vil forøvrigt likeoverfor dette, som man synes er saa frygtelig, at der stilles kabinetsspørsmaal, si, at jeg forstaar ikke den tale. Det er voksne mennesker som siger det, det er deres alvorlige opfatning, og naar de gaar til det skridt at si, at de staar last og brast sammen i den store hovedsak av denne proposition, saa siger de kun, hvad de skal si, hvad det er nødvendig at si, og det er ingen bussemænd likeoverfor dem, som overhodet har en smule selvstændig politisk tænkning.

Saa var det kun en liten bemerkning, jeg vilde gjøre overfor hr. Ameln. Naar høire slipper hr. Ameln løs, da vet vi jo, hvad klokken er slagen. Det blir selvfølgelig derefter. Men der var en ting, som lød gjennom det hele, og som jeg vil sette fingeren paa. Det var, som om hr. Ameln formelig gulnet av misundelse, naar han hørte, hvilken vegt man tillaa forsvarsministerens saklige kyndighet. Jeg kan forstaa det; for hr. Ameln har erfaret, at hans sakyndighet ikke har været synderlig vurdert. I 1913 blev der fremlagt en hel række forslag om sjøretsmaterien, og det lykkedes sandelig hr. Ameln dengang at gaa ganske grundig i vandet. Komiteen avviste det enstemmig, idet den sa, at det var en umulighet det hele, og forat hr. Ameln nu ikke skal sige, at det er komiteinteriør eller er servert i teselskap, vil jeg henwise til indstilling O. III for 1913; der kan hr. Ameln læse sig det til.

Ameln: Det var for at rette en misforstaaelse, jeg bad om ordet. Sykeforsikringen skal jeg la ligge; men med hensyn til de internationale sjøretsregler, som hr. Peersen nævnte, tror jeg ikke, jeg begaar nogen indiskretion, naar jeg oplyser, at forhenværende statsraad Bredal var ganske enig med mig i, at den fremlagte proposition paa det punkt var urigtig, og jeg tror, han senere er kommet til den opfatning, at den var mere urigtig, end vi trodde dengang. Professor Stang har underrettet mig om, at han beklager, at jeg ikke hævdet skarpere det standpunkt, jeg fremholdt dengang, og at han er enig i at der blev en lakune i den internationale konvention, ved det som man dengang vedtok, idet man ikke hadde været opmerksom paa et tilfælde, som var meget praktisk. Jeg foretrækker de to herrer fremfor hr. Peersen, og jeg tror, at det er gaaet hr. Peersen, naar han indlod sig paa sjøretsmateriens omraade, som det saa ofte gaar landkrabber, at de gaar i vandet.

Bonnevie: Som ordfører for den sak, det gjaldt, og som en, der var uenig med hr. Ameln, vil jeg sige, at vi paa ingen maate hadde indtryk av, at det var manglende dygtighet fra hr. Amelns side, som laa til grund for hans avvikende standpunkt.

Peersen: Jeg skal bare overfor hr. Ameln sige, at jeg slet ikke har nævnt mit navn. Jeg har nævnt justiskomiteen, og det undrer mig slet ikke, at vi efterpaa fik interiører baade fra den ene og den anden. Det er hr. Amelns manér.

Ameln: Jeg er ikke saa intim med interiører og kabinetter og kabinetsspørsmaal, som hr. Peersen aabenbart er. Jeg vil faa lov til at sige, at naar jeg citerte, hvad to navngivne personer har uttalt til mig, var det i sikker forvisning om, at de ikke hadde noget imot det. Jeg har ikke fremkommet med interiører fra justiskomiteen

simpelthen av den grund, at jeg aldrig har været med i justiskomiteen. Jeg vil henvise hr. Peersen til, hvad justiskomiteens ordfører i den sak sa. Jeg tror, hr. Peersen var døv paa det øre, han hørte det vist ikke.

Hagerup Bull: Jeg tror, det er ganske forgjæves av hr. Peersen at forsøke at angripe hr. Ameln netop paa det punkt. Jeg skulde tro, at det er almindelig anerkjendt baade her og langt utover denne forsamling, at hr. Ameln er endog særlig sakkyndig paa sjørettens omraade.

Præsidenten: Debatten erklæres hermed avsluttet. - Komiteens indstilling gaar under denne post, titel 9 c, 2 - Fastlønnede adjutanter ved Kristiansands, Tønsberg og Agdenes befæstninger - ut paa ingen bevilgning. Statsraaden har optat propositionen, gaaende ut paa bevilgning av kr. 6600,00.

Votering:

Statsraad Holtfodts forslag bifaldtes med 64 mot 55 stemmer.

De 64 herrer var: Pramm, Aaen, Gunnestad, Johnson, F. Enge, Nalum, Berg, Godske Nielsen, O. B. Halvorsen, Rustad, Ustvedt, Gundersen, Peersen, J. Hestnes, Meyer, Thallaug, Ugland, Kaddeland, Eiesland, Lindstøl, Gauslaa, Andersen Grimsø, Kulstad, Joakimsen, Ellingsen, Vassbotn, Otterlei, Stuevold-Hansen, Kristvik, N. Hestnes, Bøen, Årstad, Gjedrem, Braut, Haaland, Rasmussen, Eidem, Galtvik, Inderberg, Wolden, Bergan, Fjermstad, Syrrist, Barman, Michelet, Hagerup Bull, Mowinckel, Næss, Trædal, Bakke, Indrehus, Rosenlund, Myklebust, Lid, Sæim, Mjelde, Skaar, Skilbred, Løvland, Tveiten, Rik. Olsen, Omholt, Gjetmundsen, Lund.

De 55 herrer var: Bernhard Hanssen, Andr. Hanssen, Ramm, Finstad, K. Amundsen, Aaset, Eftestøl, Sparre, Magnus Nilssen, Chr. Knudsen, Landheim, Castberg, Mjøen, Lappen, Hovi, Sanne, Jenssen, Fløistad, Skaiiaa, O. Amundsen, Jacobsen, Holmesland, Ulstrup, Ludv. Enge, Sigurdsen, Kragtorp, Moeskau, Bergersen, Jahren, Gjøstein, Foshaug, Gausdal, Erichsen, Bauck, Ribsskog, Buen, Hagerup, Aavatsmark, Stinessen, Schei, Blakstad, Jul. Halvorsen, Fretheim, Spangelo, Ameln, Samuelson, Sæbø, Svendsbøe, Bonnevie, Rinde, Hornsrud, Kopseng, Horgen, Hans Hansen, Nagel.

Fraværende var: Valentinsen (forfald), Konow (sykmeldt), Austbø (sykmeldt) og Pedersen.

Præsidenten: Næste post under titel 9, c er: 3. Opprettelse av garnisonerende stabsofficerstilling ved Bergens befæstninger.

Komiteens indstilling gik ut paa ingen bevilgning.

Buen: I disse dage har der været talt meget om den ansvarlige minister. Jeg finder det rigtig, at den ansvarlige minister faar anledning til at svare paa et spørsmål, som kan staa i en viss forbindelse med det, vi har foretat os her i stortinget i disse dage. Det er en oplysning, som netop nu er kommet til almenhetens kundskap, og som jeg tror, vi bør være vidende om i forbindelse med de saker, som her behandles.

Der er opslaat et telegram paa tavlen, som lyder saa:
"Malmø 27 april.

Den norske ingeniør Herman v. Munthe av Morgenstierne, som i et par aar har hat ansættelse ved Kockums mek. verksted i Malmø, er arrestert for forbrydelse mot ottende kap. paragraf 20 i den svenske straffelov. Han har nemlig paa verftets tegnekontor tilegnet sig to tegninger til undervandsbaate og to til torpedojagere. Disse tegninger har han forrige aar sendt hjem til Norge. Desuten har man i hans bolig fundet en tegning til en undervandsbaat. Om denne paastaar han imidlertid, at den uten hans vidende er fulgt med hans papirer fra tegnekontoret. Han erklærer, at han kun har hat til hensigt at anvende de til Norge hjemsendte tegninger til sin egen videre utdannelse. Morgenstierne har paa Kockums verft ikke arbeidet paa den hemmelige avdeling for undervandsbaate men paa omraader, hvor der ikke kunde befryktes nogen ulemper som følge av hans norske herkomst. Desuten hadde han ved sin ansættelse avgitt et løfte paa tro og ære om, at han ikke skulde gaa ombord i nogen undervandsbaat eller søke kundskap om tegninger til undervandsbaate. Sit arbeide skjøttede han ordentlig, og der er intet at si paa hans personlige opførsel. Da han for nogen tid siden besluttet at reise til Amerika for at utdanne sig ydeligere, fattet man mistanke til ham, og ved en gjennomgaaelse av tegningerne til marinefartøier opdagedes tyveriet. Morgenstierne er født 1889. Hans far er general og kommandant paa Bergenhus fæstning. Hans sak vil bli forebragt for Malmø raadhusret."

Jeg finder det rigtig at ta denne sak frem som sagt, forat den ansvarlige minister skal kunne svare paa, hvorvidt de norske militære myndigheter har noget slags kjendskap til dette, om det er nogen, som har tat mot disse tegninger, eller hvordan det forholder sig med dette. Jeg har tat det frem her i det hemmelige møte foreløbig. For jeg mener, at det er paa tide, at Norges ansvarlige myndigheter øieblikkelig fralægger sig enhver befatning med denne affære. Der er nok allikevel, som kan forbitre stemningen mellem de to lande. Det har vi skjønt nu. Ved siden av de fortifikatoriske anordninger, som er i fuld drift paa østfronten, kan et tilfælde som dette komme til at vække en stemning i Sverige, som er alt andet end ønskelig for os. Det viser tillike, hvor farlig dette er, hvis det f.eks. skulde staa i forbindelse med et norsk efterretningsvæsen. Man driver spioneri som en statsinstitution, selv om den er hemmelig, - hvis det er saa, kunde det komme til at medføre slemme følger, og vi

vil ha en erfaring for, at spionsystemet er et uhyggelig forhold, som er farligere end mangt andet for en nation. Jeg vil ikke si noget mere men avvente den ærede statsraads svar paa, hvad jeg her har bragt frem.

Præsidenten vil henstille, at denne sak, som jo ikke egentlig vedkommer denne post eller disse poster, som vi her har til behandling, først besvares, efterat denne indstilling er færdig - altsaa senere i dette møte. - Præsidenten tror, det er rigtig, at vi først tilendebringer behandlingen av denne sak og da optar dette spørsmåal, hvis statsraaden da kan svare paa stedet, hvad præsidenten ikke kan uttale sig om.

Buen: Jeg har ikke noget imod det; men det var, saavidt jeg hørte, Bergenhus fæstning, som blev referert.

Præsidenten: Ja, men dette har jo intet med Bergenhus fæstning at bestille. Præsidenten vil anbefale, at man benytter den fremgangsmaate, som præsidenten har git anvisning paa.

Svendsbøe: Der er i indstillingen side 11 1ste og 2den spalte omhandlet en stilling, som heter "næstkommanderende ved Bergens befæstninger". Der er noget, som staar i forbindelse med denne ansættelse, som jeg vilde nævne. Der har nu idag netop været talt en hel del om tjenesten ved befæstningerne, og jeg maa uttale min tilfredshet med, at statsraaden, der er saa interessert i bevogtningen og tjenesteforholdene der, har kjendskap til sammes detaljer. Det sætter vi pris paa. Jeg er dog ikke fri for at være av den opfatning, at der lægges noksaa megen vegt paa det saakaldte kontorarbeide. Jeg har liggende for mig her en ekspedition fra kommandanten paa Bergenhus fæstning, hvor han klager over, at kommandanten der er i særlig grad betyngt med betydelig og presserende kontorarbeide. I forbindelse med forslaget om ansættelse av en næstkommanderende der har militærkomiteen faat sig tilstillet et par ekspeditioner. Den ene har resulteret i en kongelig resolution, hvorved kommandanten paa Agdenes blev forflyttet til Bergen. Der forekommer i disse dokumenter en attest eller uttalelse fra brigadeføder i Trondhjem - det er brigadeføder i Trondhjem, som her taler saalydende: "Uten at sætte nedenstaaende forestilling i forbindelse med ekspedition herfra av 23. november 1914 - hvad det er, vet vi ikke endnu - vedrørende krigsforhøret paa Agdenes befæstninger finder jeg paa foranledning at burde fremholde min opfatning av, hvorvidt kommandanten paa Agdenes, major E. J. Ørstad, fylder de krav, som bør stilles til disse befæstningers kommandant. Siden jeg 3. august 1914 blev overdraget den øverste ledelse av forsvaret ved Agdenes, er jeg efterhaanden mere og mere blit bestyrket i, at kommandanten - tiltrods for at han i enkelte retninger maa ansees som en brukbar og dygtig officer - ikke er i

besiddelse av den ledende evne, det initiativ og den konduitemæssige optræden, som maa kræves, forat kommandoforholdene derute skal virke betryggende for forsvaret. Heller ikke med hensyn til personlig optræden - opad som nedad - synes major Ørstad at være i besiddelse av egenskaper, som forebygger friktion i de forskjellige organers samvirke og gir tillid til, at han under vanskelige forhold paa tilfredsstillende maate kan klare situationen." Det er altsaa det væsentligste, altsaa en attest for, at han er ubrukelig i høiere kommando med faa ord sagt. Det slutter da med, at en forflytning her kunde være paa rette sted. "En sådan forflytning av major Ørstad vil kunne ske ved, at han beordres indtil videre at gjøre tjeneste ved Bergens befæstninger - under den derværende kommandant - da det vil være i tjenestens interesse" o.s.v., at han blir forflyttet derfra under en anden. Og resultatet er, at det besluttet, at kommandanten paa Agdenes og chef for 5. fæstningsbataljon, major Erik Johannes Ørstad, frabeordres disse stillinger og beordres indtil videre at gjøre tjeneste ved Bergens befæstninger. Men denne mand altsaa - jeg kjender ham aldeles ikke - har attest fra brigadeføder i Trondhjem med tilslutning av kommanderende general for, at han er uskikket for høiere kommando, uskikket ret og slet.

Saa finder vi en anden ekspedition fra kommandanten ved de Bergenske befæstninger, hvor der vedlægges en gjenpart av, hvilke pligter denne næstkommanderende skal ha ved Bergens befæstninger, og den lyder saa: "Den anden stabsofficer ved Bergens befæstninger bør forrette som chef for 4. artilleribataljon. Som saadan overtar han den direkte kommando over befæstningernes 4 fæstningskompanier, 11. og 12. kompani paa Kvarven med de avgivne batteribesættninger ved Herlø og Haaøen samt 13. kompani paa Sandviken og 14. kompani paa Hellen. Rulleførselen vedkommende alt artilleripersonel overgaar til denne stabsofficer likesom ogsaa kontrollen med befæstningernes arsenal og administration av alt artilleriesmateriellet. Under øvelser og feltopsætning bør han forrette som artillerichef ved de indre befæstninger. Da han næst kommandanten er ældste officer ved befæstningerne, forretter han som næstkommanderende og overtar under kommandantens fravær dennes funktioner. Desuten bør næstkommanderende av kommandanten kunne paalægges at lede specielle øvelser særlig for artilleriavdelingerne og garnisonsavdelingen og utføre de inspektioner av befæstningernes forskjellige avdelinger og avsnit, som findes paakrævet (saavel under vaabenøvelser som under garnisonstjeneste og under feltmæssige forhold).

Det er disse to ekspeditioner, som jeg vil sammenstille og gjøre opmerksom paa. Jeg tror, det passer her for lukkede døre.

Altsaa en høierestaaende officer, som har faat den attest fra kommandoen i Trondhjem, sendes til de bergenske befæstninger! Mig bekjendt - og det er almindelig kjendt - staar Bergens befæstninger i det mindste i denne tid i

vigtighet fuldt paa høide med Agdenes. Han er altsaa beordret derfra. For den usagkyndige fremstiller dette sig som saa underlig, at jeg vil henlede opmerksomheten paa disse to ekspeditioner. Forsvarsministeren vil antagelig eller bør ialfald, efter min mening da, her gi tilfredsstillende opplysninger. Vi vet, at dette er en midlertidig foranstaltning, men denne midlertidige foranstaltning er skedd i en ekstraordinær tid, under forhold, hvor man fra den ene dag til den anden ikke vet, hvad som kan ske. Saa ansattes der altsaa en, som hvad tid det skal være hvad øieblik det kan være, kan træde op som den høistkommanderende, efterat han er kassert et andet sted eller har faat den attest, at han ikke er skikket for høiere kommando! Dette anser jeg mig som lægmand opfordret til at lægge frem - altsaa motsætningen mellem disse ekspeditioner, en uduelighetsattest for de stillinger og en overtagelse av tjenesteplichter og ansvar paa en fæstning, som jeg tror kan stilles fuldt paa høide med den, han gik fra. Mere vil ikke jeg ha sagt.

Aavatsmark: Hr. Svendsbøe har tat op dette spørsmaal om den saakaldte Ørstadaffære og forholdet ved Bergens befæstninger. Nu, jeg kan forstaa, at hr. Svendsbøe har tat det op her under Bergens befæstninger; men jeg vil henstille til præsidenten, at denne sak ikke behandles nu. Den kombinerte budget- og militærkomite kommer nemlig ved avgivelse av sin indstilling om stortingsmeddelelse nr. 10 til at behandle den sak, og da skulde jeg tro, det var rettest, at den ikke gir anledning til videre uttalelser nu, men at sakens behandling utstaar, til denne indstilling kommer til behandling i stortinget. Jeg haaber, at hr. Svendsbøe ikke har noget imot det.

Præsidenten: Efter hvad komiteens formand her har uttalt vil præsidenten henstille, at man ikke i videre utstrækning behandler denne sak nu, da den senere vil komme til behandling for lukkede døre.

Svendsbøe: Jeg kan ikke erkjende, at det var uriktig av mig at nævne det. Det er fæstningerne, man behandler. Jeg sætter stor pris paa statsraadens forklaring om tjenesten ved fæstningerne og alt hvad dermed staar i forbindelse, og jeg haaber, han ogsaa har grunde for, at han midlertidig kan bruke denne mand der.

Aavatsmark: I mine uttalelser skulde der ikke ligge nogen klander mot hr. Svendsbøe, fordi han bragte denne sak frem her. Tvertom, jeg kan godt forstaa, at hr. Svendsbøe ved behandlingen av Bergens befæstninger trak frem denne sak. Men jeg trodde det var riktig, at den videre debat herom utstaar, da saken kommer op paa ny.

Præsidenten vil gjenta sin henstilling om, at man ikke i videre utstrækning kommer ind paa denne sak, der senere vil komme til behandling.

Hagerup Bull: Jeg er fuldstændig enig med militærkomiteens formand i at det er rettest at ta denne sak op ved den senere anledning, som han hentydet til. Da vil den ligge forberedt fra vedkommende komites side, hvad her ikke er tilfældet.

Under titel c. nr. 4 - Fast baatmand ved Bergens befæstninger - var indstillet kr. 1300,00

Under nr. 5 - Teknisk haandverker ved Sarpsborg befæstninger var indstillet kr. 900,00

Votering:

Tit. 9 c nr. 3 - 5 bifaldtes mot 12 stemmer.

Videre var indstillet:

6. Kommandanttillæg for kommandanterne paa Agdenes, Kristiansands og Tønsberg befæstninger.

Komiteen hadde indstillet paa ingen bevilgning. - Ingen bemerkning fremkom.

7. Furers og kommandersersjants grad for vaabensmedene ved fæstningsartilleriet efter 8 og 12 aars tjeneste.

Komiteen hadde indstillet paa ingen bevilgning. - Ingen bemerkning fremkom.

8. Signalkonsulentens organisationsmæssige stilling.

Præsidenten: Statsraaden vil under II opta forslag angaaende denne stilling. Den forbigaas altsaa her.

I henhold til den faldne votering blir der under ltr. c. at opføre kr. 14 800,00.

Videre var indstillet:

Tit. 11 Sanitetet kr. 4 200,00
" 12 Artilleriets tekniske fællesetat intet

Kragtorp: I kraft av de beslutninger, som blev fattet af stortinget finder komiteen at burde forandre sin indstilling her. Departementet foreslaar, at der ved kanonkontrollen skal være 2 stadig tjenstgjørende underofficerer istedenfor som nu en stadig tjenstgjørende og en indbeordret. Det dreier sig om kr. 618,00. Forslaget har været fremme aar efter aar; men komiteen har stadig avslaat det, og stortinget har sluttet sig til komiteen. Nu, efter det, som er skedd, finder komiteen, at det ikke er rigtig, at vi avslaar det. Vi vil derfor forandre vor indstilling og foreslaa, at disse kr. 618,00 blir bifaldt. Dette er av de spørsmaal, som der ikke er gjort kabinetsspørsmaal paa. Vi kunde derfor risikere, at

indstillingen blev bifaldt, og det vilde vi nu anse for at være galt. Vi bør sikre os imot, at nogen med ret skal kunne si efterpaa, at vi har gaat underofficererne helt forbi ved denne festlige anledning. Det er ikke saa meget, det dreier sig om, og jeg haaber, stortinget gaar med paa det.

Præsidenten: Komiteen har ændret sin indstilling under titel 12, som nu lyder paa kr. 618,00.

Statsraad Holtfodt: Kun en ganske kort bemærkning. Det glæder mig, at militærkomiteens ordfører har villet opta denne post. Jeg har den hele tid været opmærksom paa, at der her i dette budgetforslag har været tat hensyn til underofficerernes tjenestestillinger i en række av tilfælde, og naar jeg ikke i hvert enkelt tilfælde har optat forslag, hvor propositionen ogsaa omfatter saadanne stillinger, saa er det paa grund av den vanskelige stilling, jeg er kommet i under behandlingen av dette budget. Men jeg er nu meget taknemmelig for, at ordføreren har været opmærksom paa denne side av saken, og her er netop et par poster, som det er særdeles vigtig at faa besat med de dygtige underofficerer, vi har, paa grund av alt det materiel, som nu vil bli anskaffet efter denne proposition.

Gausdal: Da statsraaden ikke har stillet kabinetsspørmaal, finder jeg mig ikke tvungen til at gaa med paa den forandrede indstilling.

Videre var indstillet:

Tit. 13. Flyvevæsenet	kr. 11 700,00
" 14. Stipendier	intet
" 15. Pensionstilskud	4 000,00

Votering:

Komiteens indstilling under titlerne tit. 11 - 15 - (tit. 12 i den ændrede form - bifaldtes mot 16 stemmer.

Statsraad Holtfodt: Efter konference med militærkomiteens formand skal jeg faa lov til at foreslaa, at II gives følgende lydelse:

"At der i den nugjældende plan for hærens ordning foretages de forandringer, som er en følge av de av Stortinget under 24., 26. og 27. april d.a. truffne beslutninger.

Signalkonsulentstillingen ved fæstningsartilleriets vaabenstab og signalavdelingen paa Oscarsborg med Svelvik befæstninger organiseres overensstemmende med Forsvarsdepartementets forslag i St.prp. nr. 26, 1915."

Jeg skal her faa lov til at gjøre opmærksom paa, at naar punktet vedkommende bergartilleriets organisation ikke er tat med her, skriver det sig fra, at

militærkomiteen ikke har detailbehandlet bergartilleriets organisation, idet der som bekjendt ikke var indstillet paa anskaffelse av det materiel, som var en betingelse for opsætningen. I tilfælde det lykkes mig at faa det materiel, som der jo har været tvil om, hvorvidt kan faas, hvis jeg faar de tilbud, jeg har haap om, og sikkerhet for at faa materiellet, skal jeg faa lov til at fremsætte særskilt proposition om det, som da vil bli detailbehandlet av militærkomiteen, idet jeg ikke paa dette tidspunkt finder at kunne reise en detaildebat om de ting, naar de ikke er detailbehandlet av komiteen paa forhaand.

Med hensyn til signalkonsulentens stilling skal jeg gjøre opmerksom paa, at med hensyn til den har formanden og hr. Ramm sluttet sig til propositionen, og da det er en mindre organisationsforandring, som visstnok i og for sig er meget vigtig, vil jeg ikke opta nogen realitetsdebat, hvis der ikke blir rettet spørsmål til mig, som jeg maa besvare.

Præsidenten refererte statsraadens forslag og ytret: Den sidste del av dette korresponderer med titel 9 c nr. 8.

Votering:

Statsraadens forslag til nyt II bifaldtes med 74 mot 31 stemmer.

De 74 herrer var: Barman, Hagerup Bull, Spangelo, Ameln, Mowinckel, Næss, Trædal, Bakke, Indrehus, Rosenlund, Svendsbøe, Myklebust, Sæim, Mjelde, Skaar, Skilbred, Løvland, Tveiten, Rik. Olsen, Kopseng, Omholt, Hans Hansen, Gjetmundsen, Lund, Ramm, Pramm, Aaen, Gunnestad, Johnson, Nalum, Berg, Godske Nielsen, O. B. Halvorsen, Rustad, Ustvedt, Hovi, Gundersen, Peersen, J. Hestnes, Meyer, Thallaug, Ugland, Kaddeland, Eiesland, Sanne, Lindstøl, Gauslaa, Andersen Grimsø, Kulstad, Joakimsen, Ellingsen, Holmesland, Ulstrup, Vassbotn, Otterlei, Stuevold-Hansen, N. Hestnes, Bøen, Jahren, Årstad, Gjedrem, Braut, Haaland, Eidem, Pedersen, Erichsen, Bauck, Galtvik, Aavatsmark, Inderberg, Schei, Wolden, Bergan, Fjermstad.

De 31 herrer var: Jul. Halvorsen, Fretheim, Samuelsen, Sæbø, Bonnevie, Hornsrud, Bernhard Hanssen, Andr. Hanssen, Finstad, Aaset, Eftestøl, Sparre, Chr. Knudsen, Landheim, Castberg, Mjøen, Jenssen, Fløistad, Skaaiaa, O. Amundsen, Jacobsen, Ludv. Enge, Sigurdsen, Kragtorp, Moeskau, Gjøstein, Foshaug, Ribsskog, Buen, Hagerup, Stinessen.

Fraværende var: Michelet, Blakstad, Lid, Rinde, Horgen, Nagel, Valentinsen (forfald), Konow (syk), K. Amundsen, F. Enge, Magnus Nilssen, Lappen, Kristvik, Bergersen, Austbø (syk), Rasmussen, Gausdal og Syrrist.

Præsidenten: Komiteens indstilling under II, som nu altsaa blir III, er saalydende:

Stortinget samtykker i:

At et som overskud paa privatarbeide ved Kongsberg vaabenfabrik optjent beløp ca. kr. 35 000,00 anvendes til oprettelse av mitraljøreavdeling ved vaabenfabrikken overensstemmende med forutsætningen for den av Stortinget i 1914 givne bevilgning til mitraljører for hæren.

Votering:

Komiteens indstilling bifaldtes mot 20 stemmer.

Aavatsmark: Da vi nu er færdig med denne sak, vil jeg faa si nogen faa ord. Jeg har under disse dages debat faaet et sterkt indtryk av, at der inden regjeringen og forøvrig blandt fremskutte mænd her i forsamlingen er, om jeg saa maa si, tilstede en ængstelse for eller en opfatning av, at vor stilling nu er værre end nogensinde før. Jeg har i saa henseende særlig fæstet mig ved utenriksministerens og Mowinckels uttalelser. Han sa f.eks.: Landet befinner sig i fare. Vi befinner os i større risiko nu end vi nogensinde har gjort før som fri nation. Sterke varsler gives os i disse dage om at holde os beredt. Vor stilling blir mere og mere utsat, efterhvert som krigen utvikler sig o.s.v. Og av de taler, den ærede forsvarsminister har holdt, har jeg ogsaa faat indtryk av, at han anskuer situationen mørkere end nogensinde, og hvad som bedrøver mig mest er, at jeg synes, det skinner igjennem, at heller ikke forholdet mot øst er saa godt, som jeg trodde og haabet, at det skulde være.

Nu har vi i disse dage besluttet en række organisationsforandringer, om hvilke der har hersket megen tvil. Jeg har trodd at være med paa alt det, som kunde styrke os under den nuværende situation. Naar jeg ikke har kunnet være med paa alt, er det, fordi jeg synes, at flere av disse organisationsforandringer har pekt langt videre fremover end jeg trodde, det var nødvendig. Men naar saa er, at forsvarsministeren anser det nødvendig at peke saa mange aar frem, som disse organisationsforandringer tyder paa, saa kan jeg ikke som formand i komiteen slutte disse forhandlinger uten at spørre forsvarsministeren, om der nu ogsaa, under disse farlige tider for os, er gjort, hvad der kan gjøres inden landet, for det første hvad angaar ammunitionsforsyningen. Vi ser fra utlandet, hvor enormt ammunitionsforbruket nu er. Jeg saa netop idag i en avis, at den engelske krigsminister opplyser, at ved ett slag i Frankrike har de brukt mere ammunition end i hele boerkrigen, som varte 2 1/2 aar. Og vi ser i Tyskland og England og Frankrike, hvorledes de har benyttet hele denne "døde periode" - i hvilken faa troppeforskyvninger har fundet sted - til at fabrikere ammunition og vaaben, og det er sagt, at naar de ikke i dette tidsrum har foretat nogen offensivbevegelse, saa er det, fordi de vil oparbeide det fornødne av ammunition og vaaben, forinden

de gaar til en ny offensiv. Og jeg har hørt fra meget paalidelig hold, hvorledes de i Tyskland nu arbeider nat og dag for at fremstille klæde og sy klær til soldaterne og ikke mindst vinterutstyr for et kommende vinterfelttog. Det samme har jeg hørt fra Sverige, at de der er meget ivrigt beskæftiget med at forsyne soldaterne med vinterklær.

Vi har i disse dage tatt store beslutninger, som koster ikke saa faa penge. Men skulde man ikke ogsaa tænke paa at la vore fabrikker paa Kongsberg og Raufoss og andre gaa nat og dag? Er stillingen saa vanskelig, vil jeg si, at det maa være det allernødvendigste; for det er sikkert, at vore ammunitionsbeholdninger er yderst minimale. Og hvorledes er det med klær til soldaterne? Jeg kommanderer et regiment paa 4000 mand. Kan vi beklæde halvparten av dem med feltbeklædning, er det godt, og resten faar eksercerklær, d.v.s. mere end halvslidte, og naar de har været ute en 4-5 dage, saa stikker knærne ut gjennom bukserne, og da kan de ikke bruke dem, og vi har ikke nye bukser at gi dem. Er stillingen saa vanskelig, som indviende her søker at hævde - jeg har ingen særlig formening om det selv, men jeg har som sagt det indtryk, at man paa ledende hold her anskuer den som meget prekær, og det er sagt, at naar fredsslutningen kommer, blir den endnu farligere - er stillingen saa vanskelig, vil jeg bare spørre, om vi ikke først og fremst burde tænke paa disse ting, som her er sagt, og bevilge, ikke hundredetusener, men kanskje millioner til ammunition, til vaaben og klær. Og skulde vi ikke tænke paa matforsyningen? Hvorledes staar vi i saa henseende, hvis krigen kommer over os om et par dage? Hvor lang tid kan vi greie os? Det er sagt her, at hvis vi kan - det er blit fremholdt her, som jeg synes, nok saa klart - bør Norge staa paa Englands side, selv om Sverige staar paa tysk side. Jeg vil si det like ut her i møte for lukkede døre, at jeg vilde beklage en saadan eventualitet, beklage det meget. Jeg er av dem, som mener, at det gjælder om, at de to folk paa den skandinaviske halvø fremfor alt holder sammen, og jeg mener, at skulde vi gaa i krig, faar vi gaa sammen, for hvorledes end situationen er nu, vil de fremtidige generationer i aarhundreder lide, hvis vi her splitter os. Jeg vil ha sagt det paa grund av al den tale om det motsætningsforhold, som er kommet frem, mellem Sverige og Norge. Det var imidlertid ikke det jeg forlangte ordet for, men for at høre med forsvarsministeren, om man foruten disse mange og store organisationsspørsmaal ogsaa har tænkt paa den side av saken, som jeg her har nævnt.

Statsraad Holtfodt: Jeg tror, jeg kan berolige forsamlingen dermed, at de beslutninger, som er fattet i disse dage, har sat administrationen istand til med fuld kraft ogsaa at lægge arbeidet der, hvor militærkomiteens formand nu har pekt. Man vil se av stortingsmeddelelse nr. 10, at et av de første skridt, som blev truffet fra

regjeringens side, efterat krigen brøt ut, var at gjøre os uavhengige saavidt mulig av utlandet paa ammunitionsfabrikationens omraade, og der er nu færdig et presseverk paa Raufoss, hvor de skulde kunne lave alle kalibre, selv op til 15 cm.'s projektiler. Det er endnu ikke i fuld drift, men om kort tid vil det være færdig. Nu er det saa, at i alle disse bevilgninger, som er foreslaat til materiel, indgaar ogsaa bevilgning til et visst kvantum ammunition.

Naar vi nu har faaet disse penge, vil der bli lagt fuld kraft paa at skaffe raamateriale, saaledes at vi kan bruke vort eget presseverk i størst mulig utstrækning til fabrikation av al den ammunition, vi ellers altid har maattet ta fra utlandet, og jeg haaber, at det skal vise sig, naar dette presseverk kommer istand, at vi for det samme beløp skal kunne skaffe betydelig større kvanta ammunition, end om vi maatte ty til utlandet, hvor priserne fortiden ialfald paa færdig ammunition er svimlende høie. For geværammunitionens vedkommende er det saa, at vi naarsomhelst kan sette igang en saa forceret drift til geværpatroner i 3 skift, at vi med det kvantum raamateriale, vi i øieblikket disponerer, kan paaregne erstattet al den ammunition, som vi med rimelighet kan faa bruk for indtil disse raamaterialier er opbrukt. Ogsaa her har vi maattet vente paa de bevilgninger, som er git av stortinget, forinden vi kunde gaa til yderligere anskaffelse av raamateriale, idet, som man vil se, for 6te brigade er tat med i omkostningsberegningerne det nødvendige for bevæbning og ammunition for de avdelinger, som der skal opsættes. For beklædningens vedkommende er det ogsaa saaledes, at der fra regjeringens side er truffet alle de forføininger, som vi har hat i vor magt. Den første tid saa det noksaa mørkt ut, som jeg har nævnt tidligere; der var fuldstændig mangel paa raamateriale til klædefabrikationen, og forsvarsdepartementet maatte da overta en risiko, saavidt jeg husker, av noget over 600 000 kroner for at medvirke til den import av uld, som er foregaaet hid til landet, av en meget stor leverance, som kostet omkring et par mill. kr. Ved hjælp av denne import, som nu er lykkelig og vel kommet hit og fordelt og overdrad til de fabrikker, som skal skaffe os klæde, foregaar nu en fabrikation av soldaterklæde ved disse fabrikker til maksimum av deres produktionsevne, saa ogsaa den side av forsvaret er tilgodeseet, saa langt vi evner. Med hensyn til matforsyningen har jeg tidligere tilladt mig at gjøre opmerksom paa, at av de beløp som er medgaaet til nøitralitetsvernet er jo en betydelig del - over 3 mill. kr. - anvendt til korn og mel. For den øvrige dels vedkommende, som for et længere felttog var nødvendig, maatte vi altsaa stole paa den matforsyning, landets kommuner og staten forøvrig har at sørge for, og saavidt jeg kan forstaa er situationen der for øieblikket den, at vi kan se ialfald første aar noksaa sorgløst imøte, forsaavidt som der skulde være tilstrækkelig korn i landet for den tid. Men kornspørsmålet er saa kompliceret, at

jeg ikke tør indlate mig paa nogen detaljer i det spørsmåal. Med hensyn til de utenrikspolitiske spørsmåal, som blev berørt, mener jeg, at det faar bli utenriksministerens sak her at redegjøre for og besvare de spørsmåal som maatte bli stillet. Jeg har fra mit synspunkt altsaa villet pointere ved alt, hvad jeg har uttalt her, at jeg som forsvarsminister har maattet se ogsaa til den side (mot øst), og det maa ikke misforstaaes derhen, at der foreligger for øieblikket noget moment, som er saa foruroligende at det skulde gi anledning til nogen aktuell frygt, ialfald for, at Norge og Sverige skulde komme til at staa paa hver sin side. Jeg har kun sagt, at et forsvar maa anordnes, enhver forsvarsplan maa efter et ufravigelig grundprincip bygges paa det vanskeligste alternativ av dem, man kan tænke sig, og det vanskeligste alternativ for forsvaret her i landet, noget, som vi alle har sterk følelse av, er, hvis vi foruten komplikationer paa vor sjøfront ogsaa faar komplikationer paa grænsen mot øst. Er vi forberedt paa det vanskeligste, har vi godt haab om at klare de situationer, som er mindre vanskelige. Jeg tror i det hele som avslutning paa denne debat at turde uttale, at jeg gaar ut fra efter min opfatning, at stortinget her har fattet saa viktige beslutninger, at det kan ialfald for denne side av forsvarets vedkommende trygt gaa ut fra, at der nu er gjort hvad der kan gjøres efter alle de militære myndigheters bedste skjøn. Der kan være spørsmåal om altsaa, hvor langt disse forføyninger griper ind i fremtiden, det kan der være delte meninger om, og hvorvidt det har været nødvendig kanskje for nutiden, og det har da ogsaa kommet til uttrykk gjennom den meningsutveksling, som her har fundet sted; men saa meget kan jeg si, og det tror jeg alle kan erkjende, at her er ikke foreslaaet noget, som ikke er viktig og nødvendig, saalænge vort forsvar skal opretholdes, saalænge vi skal stole paa et militært forsvar ved siden av det vi først og fremst stoler paa, at utenriksministeren kan løse sin opgave, uten at forsvaret trær i funktion.

Aavatsmark: Det maa ikke misforstaaes derhen, at ikke jeg som militær med glæde har seet stortinget fatte disse beslutninger, som det har gjort; for selvfølgelig styrker det forsvaret. Jeg har imidlertid troet det at være min pligt, her at søke at holde noget igjen, fordi jeg trodde, at vi levet under noksaa vanskelige pengeknappe tider, og ikke ansaa flere av disse forføyninger paakrævet av hensyn til situationen nu; derfor har jeg holdt igjen; men jeg har ikke holdt igjen fordi det ikke i sin almindelighet glædet mig at faa forsvaret styrket. Det glæder mig selvfølgelig, at faa flere avdelinger og derigjennem større styrke, saa jeg har ikke noget særlig mot de faldne beslutninger fra den side seet. Statsraaden sa, at man hadde tilgodeseet den side av saken, som jeg nævnte, og det glæder mig at høre, men jeg vil si, at naar der i denne periode er forelagt og æsket store bevilgninger, saa har jeg ikke fundet noget opført til ammunition, og det

har jeg villet peke paa - og det er et langt viktigere spørsmål under den nuværende situation end enhver organisationsforandring. Det er mit syn. Og jeg har tilladt mig at peke paa, om der ikke nu under disse prekære forhold bør gjøres noget i saa henseende. Ved det regiment, jeg har den ære at ha kommando over, spurte jeg forleden dag: "Har regimentet faaet sin rekvisition paa klæder effektueret?" Efter hver vaabenøvelse har vi nemlig krav paa at faa et visst antal sætt for at utfylde vore beholdninger. Der blev svaret: nei, vi har endnu ikke faaet det fra armeens depot. Jeg tror, at det muligens er sendt nu; men det viser, hvor forfærdelig langt i saa henseende armeens depot ligger tilbake. De klær, som avdelingerne skulde ha faat fornyet efter vaabenøvelserne ifjor sommer, har flere av avdelingerne endnu ikke faat; og det er blit mig sagt, at armeens depot skylder avdelingerne støvler i et stort antal, i tusental av støvler, som avdelingerne har optjent, men ikke faat. Jeg mener, at under saadanne forhold, hvis situationen er saa farlig, som jeg har faat indtryk av, skulde det da ikke være en paakrævet forsvarsforanstaltning at ta alle landets skofabriker i bruk for at arbeide militærsko og arbeide nat og dag, og skulde der ikke være grund til at si til alle skræddere utover i by og bygd: arbeide militærklær, og saa kjøpe ind vadmæl, og hvad man kunde faa, for at faa istand og forbedre vinterutstyret. Jeg siger dette, fordi den side av saken staar for mig som langt mere paakrævet end mange av de ting, vi har besluttet i disse dage. Men som sagt, statsraaden har sagt, at der gjøres, hvad gjøres kan, og dermed faar jeg foreløbig slaa mig tilro. Men jeg skulde tro, at om vi faar krig, saa er den side av saken, som jeg her har fremhævet - mangel paa ammunition og klær og mat - det, som vil melde sig først og melde sig mest følelig.

Varapresidenten, hr. Eftestøl, indtok her præsidentpladsen.

Stinessen: Jeg vil, før dette møte for lukkede døre, sluttes, faa lov til at komme med en liten henstilling om Agdenæs befæstninger. Alle er vel enig om, at Agdenæs befæstning er et viktig fæstningsavsnit for Trondhjem og Trøndelagen. Jeg vil ikke her komme med nogen kritik over, hvorvidt dette fæstningsavsnit magter den vigtige opgave at avslaa et angrep fra sjøsiden mot Trondhjem eller Trøndelagen; men jeg kan ikke tilbakeholde den uttalelse, som vistnok ofte føres baade hos fagfolk og ikke-fagfolk, at det utstyr, som fæstningen nu har av skyts og materiel, ofte bringer tvil om, hvorvidt den kan magte sin opgave. Dette er fæstningens forside. Det var imidlertid ikke det, jeg tænkte at uttale mig om; det var nærmest om fæstningens bakside, jeg vilde faa gjøre en henstilling til forsvarsdepartementet. Fra 6te november til 7de december ifjor var jeg utkommandert med en

landevernensavdeling paa 250 mand for at overta paa nordsiden av Trondhjemsfjorden bevogtningen av de tilgange, som fører mot fæstningens bakside. Da jeg kom paa dette mit bevogtningsomraade, fik jeg en sterk følelse av, at her var sat en opgave for mig og mine folk, som vi hadde vanskelig for i farens stund at kunne komme til at opfylde. Efterhvert som jeg kom og tok dette terræn, som jeg skulde bevogte, i betragtning, fik jeg en meget sterk følelse av, at her var der et hul i den fæstningslinje, som betegnes ved Agdenæs. Det saa næsten ut, som man hadde bare tænkt paa forsiden og intet videre paa baksiden. Disse bevogtningstroppe paa begge sider av fjorden er for at avverge et angrep av en mulig landsættende fiendtlig avdeling, som tænker at ta fæstningen i ryggen. Dette kart, som vi har der, illustrerer noksaa tydelig, hvor vanskelig det vil være for en saadan bevogtningsavdeling, som skal være, saavidt jeg husker, efter mobiliseringsplanen 4 kompanier, naar ikke disse terrænansnit, som skal bevogtes, er noget befæstet. Det var den opfatning, som gjorde sig gjældende ikke alene hos mig, naar vi rekognocerte og hadde øvelser i dette terræn, men ogsaa hos hver eneste mand i kompaniet uten mindste foranledning fra befæls side, at her maatte der kunnet være gjort noget, som kunne ha 4-doblet, ja kanske 10-doblet vor forsvarskraft mot, hvad forholdet nu var, idet der intet er gjort. Terrænet er ganske naturlig paa begge sider. De veie, som fører til landangrep paa fæstningerne paa begge sider, fører gjennom bergpas, gjennom fjeldovergange og forbi vand, saa man har ikke saa svært besvær med at kunne faa forsterket et infanteriforsvar for disse tilgange. Jeg vil som sagt bare ha pekt paa dette. Og jeg vil ogsaa uttale en forundring over, at der i de store bevilgninger, som er forelagt iaar, ikke er nævnt disse forhold paa befæstningernes bakside - jeg mener paa begge sider av fjorden, men særlig paa nordsiden. Jeg vil da henstille saa varmt som jeg kan til forsvarsdepartementet at ha sin opmerksomhet henvendt paa dette; og man kan være sikker paa, at denne forsamling vil gi den bevilgning, som maatte kræves til at forbedre befæstningernes bakside saaledes som jeg her har pekt paa.

Sparre: Jeg er enig med militærkomiteens formand i, at de ting, som han har nævnt, burde nævnes her. Av de foranstaltninger, som vi nu i disse dage har besluttet, peker jo en hel del - særlig alle disse organisationsforandringer - noksaa langt utover i fremtiden, og det spørmaal trænger sig da meget naturlig frem, om ogsaa andre hensyn fuldt ut er tat med henblik paa den nuværende situation og den nærmere fremtid. Der findes paa en av de sidste sider i den stortingsproposition, som vi nu har behandlet, en opgave over de mangler, som efterhaanden, og saa snart ske kan, maa søkes dækket ved hæren. Opgaven findes paa pagina 42 i St.prp. nr. 26. Jeg skal ikke læse op alle disse tal; jeg skal kun nævne enkelte ting: Supplering av organisatoriske

mangler ved hestevæsenet til et beløp av kr. 750.000.00. Vi har jo her kun bevilget til sadler. Beklødning (foruten hvad der vil medgaa til anskaffelse av vinterutstyr) kr. 2.300.000.00. Utrustning kr. 600.000.00. Nedenfor kommer brisantammunition kr. 2.200.000.00, haandvaabenammunition og mitraljøseammunition kr. 1.000.000.00 osv. Det dreier sig tilsammen om en sum av 14 millioner kroner. Nu er jo forholdet det, at til disse ting: ammunition og klær, utrustning o.s.v. er det jo forholdsvis meget smaa beløp, vi her har bevilget; men forsvarsministeren har jo her erklært, at der ogsaa i disse henseender er gjort, hvad gjøres kunde, og han har jo saa ofte fremhævet, at han er den ansvarlige, saa det er ikke min mening at rette nogen bebreidelse for, at der ikke er gaat videre paa de omraader, som her er nævnt; men likesom formanden synes jeg, det er bra, at de ting blev nævnt her. Naar forsvarsministeren er tilfreds, faar jo ogsaa vi være det.

Bernhard Hanssen: Jeg har ikke i nogen videre utstrækning villet delta i disse dages debat; men jeg finder det at være min pligt like overfor de uttalelser, som kom fra militærkomiteens formand, at sige nogen faa ord. Jeg vil paa det bestemteste advare mot de panikforanstaltninger, som militærkomiteens formand nævnte, nemlig at staten skulde ta i bruk samtlige skofabrikker og klædesfabrikker her i landet, og at man skulde sætte arbeidet igang nat og dag ved statens vaabenfabrikker og ammunitionsverker osv. Denslags foranstaltninger kan være meget farlige og kan føre med sig resultater i retning av panik og misforstaaelse, som man maa være meget varsom med at fremkalde, og som kan skade langt mere end nogen utenfor liggende krigsaarsak. Derimot er jeg fuldt enig med ham i, at der i al stilhet, saavidt gjørlig, skaffes armeens folk de nødvendige klær, utrustningsgjenstande osv. Militærkomiteens formand la til: Hvis situationen er saa farlig, som utenriksministeren, forsvarsministeren og hr. Mowinckel har sagt. Jeg tror, at den ærede formand i nogen grad overvurderer disse herrers uttalelser. Han maa dog vite, at de ialfald til en viss grad er fremkommet for at støtte forsvarsministeren i hans saa udmerket førte felttog i disse dage. Det er selvfølgelig som et led i dette felttog, at utenriksministeren i rette øieblik er kommet med sin noksaa alvorlige fremstilling, og det er selvfølgelig til støtte for dette felttog, at hr. Mowinckel optraadte med sine bekymrede og manende ord.

For mit vedkommende indrømmer jeg fuldt ut, at forsvarsministeren har gjort indtrykk av at være en meget dygtig fagminister, der forstaar at gjennomføre, hvad han vil; men jeg skulde ha ønsket, at den ærede forsvarsminister ikke hadde benyttet de argumenter, som pekte utover fagministerens kreds - jeg mener de utenrikspolitiske momenter som forholdet til Sverige og forholdet til Rusland - og som jeg fandt var underbygget saa svakt som vel mulig. Jeg har, tror jeg, mere end de

fleste, iethvertfald i denne forsamling, venner i Sverige, saavel blandt parlamentarikere som blandt det brede folk, og jeg staar i stadig forbindelse med venner i Sverige. Jeg vil derfor tillate mig at sige, at faren for Sveriges indblanding i krigen har været stor paa et tidligere tidspunkt; men den er nu tør jeg sige heldigvis liden eller næsten forbi. Der har nemlig i Sverige været et meget indflydelsesrikt parti, hvis talerør var Sven Hedin, der maalbevist og bestemt i lang tid arbeidet for at faa Sverige ind i den tyske interessesfære mot Rusland og Tysklands fiender. De har like til den senere tid - ogsaa efter krigens utbrud - arbeidet for at faa Sverige med paa tysk side indblandet i krigen, og da forstaar vi nok al den skumle mistanke og sladderpolitik, som er ført fra tysk side like overfor Rusland, og som jeg vil bede den ærede forsvarsminister ikke hefte sig for sterkt ved. Men dette parti, som vilde Sveriges indblanding i krigen paa Tysklands side, er slaat ned; det har ikke længer nogen indflydelse i Sverige, og Sven Hedins saga som politiker er foreløbig forbi. Der er nu i virkeligheten intet, som tyder paa, at der er fare for Sveriges indblanding i krigen paa tysk side, og der er da heldigvis intet, som skulde begrunde, at Norge og Sverige skulde komme til at staa som fiender paa hver sin side i den paagaaende krig. Men dermed er ogsaa den største fare for vor indblanding i krigen forbi. Om de av utenriksministeren og hr. Mowinckel nævnte handelspolitiske forhold vil jeg, som jeg før har sagt, bestemt udtale, at de vil ikke, de bør ikke, de maa ikke gi anledning til nogen indblanding i krigen fra vor side. Vi forlanger av vor utenriksminister og av vor regjering, at de skal holde os utenfor den slags forviklinger, som kan føre os op i krigen. Det vil, heldigvis, ogsaa forhaabentlig ske. Jeg mener, at der ikke er plass og at der ikke er grund for nogen panikforanstaltninger. De kan bringe fare med sig, meget mere, end man maaske har tænkt.

Præsidenten: Præsidenten maa henstille, at denne almindelige debat, som skulde ha hørt hjemme forut for budgettets behandling, indskrænkes til det mindst mulige. Det er strengt tat stridende mot reglementet i det hele tat nu at ha nogen debat.

Ustvedt: Kun et spørsmaal til forsvarsministeren. Jeg finder, at det spørsmaal, som militærkomiteens formand stillet nu, efterat hele saken var behandlet, var et meget berettiget spørsmaal, nemlig om, hvorledes vi staar med hensyn til beredskap utenom hvad angaar det personel og de ting, som er bevilget her nu. Jeg finder imidlertid ikke, at det svar, som forsvarsministeren gav militærkomiteens formand, var helt ut tilfredsstillende og beroligende. Man maa huske paa, at det spørsmaal, som militærkomiteens formand stillet, er et spørsmaal, som dagstøtt stilles ute blandt almenheten, og man er ikke saa litet ængstelig ute blandt almenheten for, hvorledes vi

vil staa, om det kom til det avgjørende øieblik, og hvorledes vi vil greie os, om denne krise trækker ut. Nu har vi set, at et skib med en stor kornlast er gaat tilbunds; det er en eventualitet, som man har maattet være forberedt paa naarsomhelst. Matspørsmålet kan li aktuelt paany, og det kan bli vanskeligere, end det har været. - Men hvad jeg især fæstet mig ved, var, at statsraaden svarte, at der ved vore verksteder og fra administrationens side blev gjort alt, som kunde gjøres. Ja, det tviler jeg ikke paa; men spørsmålet er, og det er det vigtige: Kan forsvarsministeren her gi en beroligende erklæring om, at han har utsigt til at skaffe raamaterialer, eller at han virkelig kan skaffe raamaterialer, saa der kan arbeides ved vore verksteder? Kan der skaffes klæde, saa man virkelig kan faa klær? Er der overhodet utsigt til at faa lær, saa vi kan faa fabrikert det fornødne skotøi? Det samme gjælder naturligvis ogsaa raamaterialer til fabrikation av ammunition. Hvis forsvarsministeren kunde gi oplysning om disse ting, vet jeg, det vilde være av den største interesse. Og hvis der paa en eller anden maate kunde gis anledning til at faa offentlig svar om disse ting, tror jeg, det vilde være av ganske stor betydning.

Buen: Jeg skal ikke delta i den almindelige debat, som har reist sig nu, efterat den foreliggende sak er behandlet; men jeg vil stille et spørsmål, som staaer i nær forbindelse med den foreliggende sak, og som har sin interesse. Det er ogsaa i overensstemmelse med praksis forresten. Jeg vil faa lov til at spørge om slutsummen for alle disse bevilgninger, som er git i disse dager. Jeg henstiller til præsidenten eller til formanden - eller kanske statsraaden har bedst oversigt over, hvad det koster - at fortælle os tallet, den sum, som vi nu tilsammenlagt har bevilget under dette budget; for det har vi ikke faat referert, og jeg finder ikke nogen saa tydelig retledning i indstillingen, at jeg selv kan finde summen ut.

Præsidenten: Præsidenten har anmodet om, at hovedsummen maa bli utregnet. Det vil ske, før møtet slutter.

Stuevold-Hansen: Naar de mest sakkyndige her spør, maa det være tilladt ogsaa for en usakkyndig at komme med et spørsmål. Det er et spørsmål, som jeg har fra mit eget distrikt: Hvad gjøres der for at sikre vore depoter og ammunitionslagre, som jo almindelig sies at være saa knappe? Hvad gjøres der for at sikre os mot, at de i en haand vending, ved en overrumpling, kan tas. Der fortælles fra distriktet, at én foranstaltning er der truffet. Den gaar ut paa, at den mand, paa hvis eiendom depotet eller ammunitionslageret ligger, har faat 4 kr. natten for at staa op mitt paa natten og gaa bort og se, om lagerhusene eller deponthusene ligger der. Jeg er ganske viss paa, at saa omtrent gaar det for sig, at denne meddelelse er

rigtig. Men det tør vel være rimelig, at i distriktet vækker en saadan foranstaltning, naar intet andet sker, - hos mange latter; men hos mange, mange fler vækker den bekymring for, hvorledes det egentlig hænger sammen. Det kan hænde, det er usakkyndighet hos disse folk, som synes, at dette ser saa ilde ut; men vi har f.eks. hos os paa Setnesmoen og andre steder Søndmør regiments depotsamlinger og ammunitionslagre liggende nede ved aapne fjorder, saa de selvfølgelig i en haandvending kan overrumples og tas. De usakkyndige har spurgt sig selv: Hvorfor har man ikke under de nuværende forhold, hvis der virkelig er alvorlig fare paa færde, kjørt disse ting op igjennem den trange Romsdal, hvor vi f.eks. vinterstid har staaende ganske tomme en hel række store hoteller, som kunde ta imot dem, og hvor de kunde ligge langt, langt bedre beskyttet end der, hvor de nu er. - Jeg vil ogsaa nævne det, at den mand, som staar op om natten og gaar bort for at se, om disse ting ligger der, vel har telefon. Men der er ingen saadan ordning, at han om natten kan komme i forbindelse med nogen telefoncentral. Om noget skulde hænde, om han skulde bli opmerksom paa noget, hva skulde denne mand da gjøre? Hvilken betryggelse er der for disse vore saa fattigslige depoter og ammunitionslagre, naar saken ordnes paa den maate?

Statsraad Holtfodt: Jeg skal ganske kort forsøke at besvare de spørsmål, som er rettet til mig. Jeg skal da begynde med det, som blev nævnt angaaende Agdenes befestningers bakside eller landfront. Ved en tidligere anledning har jeg gjort opmerksom paa, at vi, saadan som situationen hittil har artet sig, har gjennomført det princip, at vi har nøiet os med at holde en tilstrækkelig vagtstyrke for at hindre, at batterierne skulde kunne bli overrumplet i ryggen. Vi har ikke fundet situationen at være av den art, at vi har gaat til de fortifikatoriske anordninger, som er planlagt; det vilde komme til at volde større omkalfatringer i de fleste av disse strøk. For Agdenes' vedkommende er det vistnok saa, at terranget ikke er av den art, at det skulde være saa forferdelig kostbart, om man skulde gaa til at bygge de forskansninger, som er planlagt; men paa den anden side er forholdene av den art, at med den forholdsvis betydelige styrke, som er iland, skulde vi kunne faa utført de fortifikatoriske arbeider, som er planlagt, i forholdsvis kort tid. Det kunde naturligvis være ønskelig at gaa til permanente anlæg her; men det er noget, som vi ikke har orket at gjøre ved vore kystbefestninger. Det er ingen av vore kystbefestninger, som er befestet mot landfronten, og vi maa derfor ha en tilsvarende stor mobil styrke for at dække batterierne i ryggen. For Agdenes festnings vedkommende er det ikke sandsynlig, at den skulde bli gjenstand for større landgangsoperationer av en feltstyrke; det er kun spørsmål om at hindre, at de besætninger, som er ombord paa fartøier skal kunne kaste iland en saa stor styrke, at de kan sætte kanonerne ut av

funktion, og til det er det nuværende nøitralitetsvern - saavidt jeg kan skjønne i alle fald - tilstrækkelig. Det vil ogsaa med kort varsel kunne forstærkes med de avdelinger, som tidligere har været inde. Skulde man gaa til en gjennomført befestning av landfronterne paa alle disse kystbefestninger, saa vil det dreie sig om meget store beløp; men det er utgifter, som man selvfølgelig ikke kan kvie sig for, naar vi skjønner, at situationen blir saa farlig, at krig ikke kan undgaaes. Med hensyn til de spørsmaal, som er rettet til mig av hr. Ustvedt og av militærkomiteens formand om, hvorvidt der gjøres, hvad gjøres kan for beklødning og for anskaffelse av raamaterialer, saa skal jeg faa lov til at gjøre opmerksom paa, at vi gjør, hvad gjøres kan, idet vi jo netop i Stortingsmeddelelse nr. 10 og i propositionen har redegjort for, at der er stillet betydelige beløp til administrationens raadighet for de administrerende chefer til indkjøp av raamaterialer i den utstrækning, som det er mulig at skaffe dem. Hvad raamaterialer til ammunitionsfabrikationen angaar, er det saa, at vi har haab om - det er ikke aldeles sikkert, men vi har haab om, at kunne skaffe dem fra Amerika, hvor generalfelttøimesteren i den sidste tid har knyttet forbindelse med endel firmaer, som han haaber skal kunne skaffe os de raamaterialer, som trænges, og som vi overhovedet kan lage op ved hjelp av vort eget presseverk. For klædefabrikationens vedkommende er ogsaa den sat igang i den utstrækning, som generalintendanten overhovedet kan sette den igang. Han kan ikke skaffe mere klær, end det som nu lages op; han har penger nok, saa det er altsaa kun spørsmaal om arbeidskraften og raamaterialer. Med hensyn til skotøi er forholdet det, at der kan man med kort varsel sette igang en massefabrikation ved de store fabrikker; men det er noget, som generalintendanten ikke vil gjøre, forinden der blir mobilisering. Der kan i løpet av kort tid fabrikeres op en uhyre masse skotøi; men vel at merke, det er ikke skotøi, som har den kvalitet, som vi gjerne vil, at soldaternes skotøi skal ha. Dette fabrikationsskotøi er av de ting, som er noksaa problematiske med hensyn til holdbarhet, efter hvad vi har set. En av de vanskeligheter, vi har, er ogsaa at skaffe lær, som er tilstrækkelig garvet gjennom et tilstrækkelig langt tidsrum. Der er blit lagt exportforbud paa alt det lær, som vi trenger til vor egen fabrikation, og jeg tror heller ikke, at der her er nogen nødstilstand. Generalintendanten har erklæret, at han har de penger, som han overhovedet kan bruke, og derfor er der ikke tat op noget paa dette budget. Med hensyn til hvad hr. Stuevold-Hansen nævnte om depoterne, saa er det saa, at de bevogtningsanordninger, som skal træffes ved ammunitionsdepoter og uniformsdepoter, er underlagt brigadecheferne og generalstaben. Det er ikke fra departementets side blit nægtet nogen bevilgning; men vistnok er det saa, at vi ikke ved alle depoter er gaat til hel militær bevogtning, idet det vilde kræve en ganske

stor styrke ved hver av disse avdelinger, saa et saadant vagthold vilde bli en ganske kostbar foranstaltning. Det er flere steder, hvor vedkommende distriktschefer har ment, at det er fuldt betryggende at ha en engageret civil vagtmand. Skulde det være noget sted, hvor denne mand ikke utførte sin pligt, eller hvor vagtholdet ikke er tilstrækkelig effektivt, vilde man gjøre distriktscheferne en stor tjeneste ved at indmelde det, og hvis der er noget i en eller anden landsdel, som man mener ikke er, som det burde være, saa er jeg sikker paa, at hvis det blir indmeldt enten til departementet eller til vedkommende distriktschef, blir der truffet alle de forføyninger, som staar i vor makt for at skaffe den fornødne beroligelse og tryghet. Den ting at flytte depoter - det er 2 depoter, som vi har under overveielse at flytte, det er depotet paa Malde og netop dette depot, som hr. Stuevold-Hansen nævnte - blir imidlertid en meget kostbar affære. Og vi har bevogtning liggende ute paa kysten. Det er vistnok ikke iland; men vi har haabet, at vi kunde stole paa den kystbevogtning, vi har av marinen, og at den vil være tilstrækkelig, indtil vaabenøvelserne begynder. Fra det øieblik, vaabenøvelserne begynder, er ogsaa depoterne sikkert bevogtet efter de rapporter, jeg har. Jeg er forøvrig ikke lokalkjendt paa de steder, som der er spørsmål om - det vil jeg gjøre opmerksom paa. Dermed tror jeg at ha besvaret de spørsmål som jeg har noteret mig.

Chr. Knudsen: Jeg vil bare faa lov til at si angaaende den sidste debat, vi nu har faat, og de spørsmål, som derunder er reist, at det er uheldig, at man lar sig beruse paa et tidspunkt, da man trenger at ha klart hode. Det er vistnok saa, at Stortinget under disse dages debat om alle disse militære foranstaltninger og anskaffelser har arbeidet sig op i en rus, som er meget uheldig. De ting, som er bragt paa bane, er ting, som man selv i de store lande, som nu er oppe i krig, ikke har beskjøftiget sig med, før man var oppe i krigen, og jeg synes, det er for tidlig nu at begynde at tale om det slags ting, som hr. Aavatsmark her har bragt frem. Jeg vil bare ha sagt det.

Gundersen: Det av herr Stinessen berørte spørsmål er jo allerede for en stor del besvaret av forsvarsministeren. Jeg har imidlertid selv likesom herr Stinessen ligget ute paa nøytralitetsvakt i vinter, i oktober og november, nede ved vestfronten av Kristiansand. Det av ham berørte spørsmål om forsterkning av de fortifikatoriske anlegg paa fæstningernes baksider eller landfronterne er jo meget viktige spørsmål. Straks man etablerte nøytralitetsvern ved Odderøens befæstninger - paa begge sider av Kristiansand ved Randøsund og Søgneavsnittet, - var derfor det første, man gjorde, at styrke befæstningerne av disse landfronter. Man begyndte da med lettere forskansninger men utvidede disse, eftersom

tiden gik, med solidere og solidere anlæg. I begyndelsen hadde man imidlertid stor mangel paa verktøi og dynamit samt andet materiel, dels fordi man skulde være sparsom, - og det sparsom i en yderlig grad, - og dels fordi man ikke hadde tilstrækkelig tilgang paa sprængstoffer. Det var nemlig ikke stort av det i handelen dengang. Senere er tilgangen blit bedre, og jeg tror, man kan si, at mange av de anlæg, som senere er utført, vil komme til at ha blivende værd. Men jeg vil, siden jeg har ordet, uttale det ønske, at man maa faa bedre materialer og bedre verktøi til at arbeide med, og at tilladelse til at benytte det nødvendige sprengstof o.s.v. maa bli git med mere gavmild haand, end det blev gjort ialfald paa høstkanten. Jeg har forøvrig grund til at tro, at man i det senere har hat den forønskede lettere anledning.

Præsidenten: Præsidenten kan nu oplyse tallene. Under det ekstraordinære budget er der bevilget 6 931 000 kroner, og under det ordinære budget 365 044 kroner. Desuten er der under dette budget behandlet en utsat post paa det ordinære armebudget under indst. S. X, og der er bevilget 147 000 kroner til generalstaben. Dette er tallene.

Aavatsmark: Men hele denne post, generalstaben 147 000 kroner, kan ikke føres paa det ordinære budget. Ialfald en del av det maa gaa paa det ekstraordinære, saaledes som det er opført i propositionen. Saavidt jeg erindrer, var paa det ordinære hærbudget til generalstaben opført 126 500 kroner, og resten av de 147 000 kroner maa gaa paa det ekstraordinære budget. Der maa føres av bevilgningen til generalstaben 126 500 kroner paa det ordinære budget, og resten her paa det ekstraordinære.

Præsidenten: Det er imidlertid av Stortinget bevilget paa den maate, som av præsidenten nævnt.

Buen: Jeg takker for de opplysninger, som vi nu fik. Det er vel ikke at vente, at vi kunde faa opplysning om det paa staaende fot, men jeg vilde sette stor pris paa, om vi saa snart som mulig, kanskje neste møte, kunde faa nøiaktig oppgit den aarlige merutgift, som foraarsakes ved de foranstaltninger, som nu er besluttet.

Præsidenten: Det er oppgit - det er 365 044 kroner.

Aavatsmark: Det blir altsaa ikke ganske riktig.

Præsidenten: Nei, dertil kommer altsaa det, som av Stortinget er opført paa det ordinære med 20 500 kroners tillæg.

Buen: Det blir altsaa nær op til 400 000 kroner i aarlig merutgift da.

Præsidenten: Strengt tat skulde det bli 385 544 kroner.

Debatten erklæredes derefter avsluttet.

Præsidenten: Præsidenten vil forespørge, om forsvarsdepartementets chef kan svare paa den forespørgsel, som er rettet fra Buen tidligere idag.

Statsraad Holtfodt: I anledning av hr. Buens forespørsel skal jeg tillate mig at gjøre opmerksom paa, at jeg har været uten noget kjendskap til de ting, før hr. Buen læste op telegrammet. Jeg kan imidlertid gi den opplysning, at vi i marinestyrelsen og departementet savner ethvert kjendskap til dette, og at der ikke paa noget hold i armeens eller marinens etterretningsvæsen er gjort noget forsøk paa, at vi skal faa tegninger til undervandsbaater utenfor dem, som vi ad embedsmæssig vei har indhentet i anledning av anbudsindbydelse paa undervandsbaater til vor marine, og det er altsaa ting, som firmaene selv sender ind til departementet, og alle anbudsindbydelser gaar ut paa, at vi foruten at faa opgit, hvor meget det koster at faa bygget en undervandsbaat, ogsaa vil faa opgit, hvor store patentavgifter der skal betales for at faa lov til at bygge undervandsbaater hjemme. Utenfor det er der ikke foretat noget, og heller ikke marinestyrelsens etterretningsvæsen har hat den mindste befatning med dette, som her er omtalt.

Utenriksminister Ihlen: Jeg skal bare gi den opplysning, at utenriksdepartementet intet kjendskap har til dette utenfor det telegram, som er kommet i formiddag.

Buen: Der er jo ikke nærmere at komme ind paa den sak nu; men jeg forutsætter, at de norske myndigheter paa enhver maate søker at komme under veir med, hvorvidt vedkommende har hat nogen forbindelser her i Norge, og paa hvilken maate dette har kunnet foregaa. Det er av stor betydning for vort forhold til Sverige, og det er ikke morsomt at møte svenske kamerater efter dette, naar vi i forbindelse med vore operationer paa østfronten ser tilfælde som dette. Det er nødvendig, at de norske myndigheter tar sig alvorlig av denne sak og ikke betrakter det som en ganske almindelig sak, naar der begaaes en forbrydelse av denne art i utlandet av norsk borger. Der er ogsaa det at lægge merke til her, at den mand, det her gjælder, er søn av kommandanten paa Bergens befæstninger; det gjør forholdet end yderligere kjedelig. Jeg forutsætter selvfølgelig, at faderen ikke har noget med sønnens eksperimenter at gjøre i dette tilfælde; men det maa ogsaa bringes helt paa det rene, og offentligheten bør ha hel og fuld besked paa, hvad der kan anføres i denne sak.

Utenriksminister Ihlen: Det er bare faa ord, jeg har at knytte til, hvad hr. Buen har sagt. Vi maa jo for det

første være opmerksom paa, at vi vet endnu ikke med sikkerhet, hvad der er skedd. Der er kommet et telegram, det staar i en avis i formiddag, og mere vet vi ikke. Jeg vil benytte anledningen til at opplyse, at den svenske minister her i Kristiania var hos mig kl. 1/2 12 i formiddag. Jeg spurte, om han hadde hørt om dette, og han hadde ingen som helst idé om, at der var foregaat noget saadant. Det var mig, som fortalte ham, at et saadant telegram var kommet idag; men han kjendte intet til det. Man maa jo faa saken nærmere opplyst for at se, hvad det er; man maa vente litt med at gjøre sig op sin dom i saken, til den foreligger mere fuldstændig opplyst.

Buen: Selvfølgelig.

Præsidenten: Præsidenten vil bringe paa bane spørsmålet om offentliggjørelse av disse dages forhandlinger. Det er spesielt to punkter, som tidligere er blit bragt under diskussion. Det ene er forhandlingene i det første møte om, hvorvidt denne innstilling overhodet skulde behandles for lukkede dører, og derefter den forespørsel, som hr. Hagerup Bull rettet til statsministeren i møtet igaar formiddag. Det er etter præsidentens skjøn - og jeg har fulgt saavidt mulig med, saa jeg tror, at jeg har kunnet oppgjøre mig en mening - det eneste, som der overhodet kan være tale om at offentliggjøre av disse dages forhandlinger, undtagen altsaa voteringene og beslutningene, som præsidenten forutsætter blir at offentliggjøre; men av debatten ellers mener præsidenten, at intet bør offentliggjøres. Det er præsidentens mening at fremsætte dette forslag: "Forhandlingene i møte den 22de april om, hvorvidt den foreliggende innstilling skulde behandles for lukkede dører, og forhandlingene i møte den 26de april i anledning av hr. Hagerup Bulls forespørsel til statsministeren, og samtlige beslutninger og voteringer, blir at offentliggjøre etter præsidentens foranstaltning." Naar præsidenten har valgt denne form for beslutningen, er det, fordi præsidenten er opmerksom paa, at der spesielt under behandlingen igaar faldt uttalelser, som vistnok ikke bør offentliggjøres. Det var da præsidentens mening at gaa frem paa den maate, at etterat de herrer talere har faat sine referater fra referentkorpset, vil præsidenten gjennemgaa dem og forelægge dem for militærkomiteens formand, forsvarsdepartementets chef og de 5 formænd for partigrupperne her i tinget, forat vi skal være sikret mot, at der blir offentliggjort ting, som vi ikke finder bør offentliggjøres. Først naar det har fundet sted, var det da præsidentens mening at ville offentliggjøre disse forhandlinger, altsaa det, som angaar spørsmålet om, hvorvidt saken overhodet skulde behandles for lukkede dører, og hr. Hagerup Bulls interpellation i formiddagsmøtet igaar. Som slutning vil da præsidenten foreslaa, at forhandlingene forøvrig ikke

offentliggjøres. Præsidenten vil forresten ikke betrakte dette som et fremsat forslag, men vil bare antyde et saadant forslag indtil videre.

Trædal: Eg kann ikkje segja anna, enn at eg synest, det vert noko flokut dette. Eg hadde i alle fall fraa fyrst av den kjensla, at det var tanken, at desse debattar, um det skulde vera for stengde eller opne dører, ikkje var so vigtuge, at det skulde gjerast nokor serleg tilstelling for aa kunngjera deim. Med umsyn paa dette i gaar vil eg beda hr. Hagerup Bull, at han ikkje gjer noko krav paa, at det vert kunngjort. Eg trur, det vil vera likso formaalstenlegt for hr. Hagerup Bull ved eit seinare høve aa spyrja seg for hjaa statsministeren um dette. Eg synest, at det greidaste og rimelegaste var, at me ikkje kunngjorde noko anna enn dei avgjerder, me hev teke - eg veit ikkje, um det ikkje er nokon av deim og, som ikkje bør kunngjerast, men det fær præsidenten raada for. Det er mi meining, at landet ikkje taper det aller minste, um desse ting vert liggjande i arkivet utan aa verta kunngjorde.

Hagerup Bull: Jeg er enig i præsidentens forslag. Hvad angaar forhandlingerne om, hvorvidt man skulde behandle saken for aapne døre eller ikke, er jeg vistnok enig i, at det ikke er særlig værdifuldt, hvad der fremkom; men paa den anden side er der heller ikke grund til at la det ligge i det lukkede arkiv. Hvad angaar den forespørsel, som jeg igaar rettet til statsministeren, og den debat, som knyttet sig dertil, er det min mening, at det vil være ubetinget hensigtsmæssig at faa det forhandlede offentliggjort. Saken bør jo komme frem for offentligheten, og det er altsaa min mening at bringe den frem igjen for aapne døre; men man vil da kunne begrænse sig meget sterkt, hvis man har offentliggjort, hvad der igaar passerte. Det vil spille tingets tid i uforholdsmæssig grad, hvis man ikke da allerede har offentliggjort de forhandlinger, som fandt sted igaar.

Løvland: Eg er nærast samd med hr. Trædal; men naar nokon ynskjer kunngjering av desse tvo debattar, som præsidenten hev nemnt, vil eg ikkje røysta imot det. Eg trur ikkje, samfundet taper ein døyt, um det ikkje vert kunngjort; men det kann sagte ikkje gjera nokon skade heller. Men dei avgjerder, som er tekne, og - um eg förstod præsidenten rett - voteringarne vil eg beda um maa verta kunngjorde snarast; for folket ventar. Baade avgjerderne, voteringarne, røystetalet og namneuppropet maa kunngjerast. Men elles synest eg ikkje, det skal kunngjerast meir av debatten um det ekstraordinære budgettet; for det fall av og til ord her, som det i og for seg ikkje var det minste gale i, men det kann verta tolkingar og skrivingar i andre land serleg i Sverige, so det trur eg er best ligg i arkivet.

Præsidenten: Det er ogsaa præsidentens forutsætning, at beslutningerne og voteringerne meget snart kan offentliggjøres; men selvfølgelig vil det ta tid, før vi kan offentliggjøre forhandlingerne. Efter præsidentens indtryk er der ingen beslutning eller votering, som ikke kan offentliggjøres; men ogsaa om det finder præsidenten det rigtig at konferere med de herrer, som præsidenten nævnte, før det sker. Men arbeidet med det kan sættes igang snart.

Ameln: Kunde man ikke faa et kortfattet - ikke for kortfattet - referat i de forkortede stortingsefterretninger av de to debatter, som præsidenten agter at offentliggjøre? Det var, tror jeg, heldig, om man kunde faa det meget snart. Jeg tror ikke, det er nødvendig, at man har et gruppeformandskollegium for at se paa det.

Præsidenten: Præsidenten vil nødig ta ansvaret for den offentliggjørelse paa egen haand. Det er derfor, præsidenten har pegt paa den fremgangsmaade, han vilde benytte, før offentliggjørelse fandt sted.

Buen: Det er saa, at dette, som nu antydes offentliggjort utenfor beslutningerne og voteringerne kanskje har liten interesse for folk i almindelighet, og derfor skulde jeg synes, det var rimeligere, at det væsentlige av debatterne ogsaa blev offentliggjort. Det kollegium, som præsidenten nævnte, kan jo pille væk det, som der var nogen fare ved at sette i et offisielt referat. Derved fik dog folket et samlet overblik over det væsentlige av, hvad her er foregaat, og det tror jeg, folket har krav paa.

Præsidenten: Almenheden har krav paa at faa kjende beslutningerne og voteringerne, men jeg trodde ikke, det var særlig paakrævet at faa ogsaa debatterne offentliggjort, og efter det indtryk præsidenten har faat ved at ha fulgt med forhandlingerne, er der saa indvævet i hinanden ting, som man kan offentliggjøre, og ting, som man ikke kan offentliggjøre, at det vilde være at lægge et meget stort og vanskelig arbeide paa dem, som skulde plukke ut det, som kunde offentliggjøres, og litet tilfredsstillende vilde det være, fordi man da tildels ikke fik de argumenter med, som har været bestemmende, ind i referaterne. Præsidenten maa derfor fastholde sit forslag og tror ikke, at det er rigtig at gaa videre end det, han har foreslaat.

Castberg: Vi er selvfølgelig alle paa det rene med, at det vilde være ønskelig, om disse debatter likesom alle debatter i stortinget kunde bli offentliggjort, men jeg har det samme indtryk, som præsidenten har gjort sig til tolk for, at hvis man skulde plukke ut av disse debatter det, som alle er enig om ikke egner sig til

offentliggjørelse, saa blir det, som blev igjen, saa lappet og usammenhengende, at det gik vanskelig an at offentliggjøre det. Jeg tror, den behandling som præsidenten gjorde gjældende, er rigtig.

Hagerup Bull: Jeg skal kun faa tilføie, at jeg er enig med præsidenten og hr. Castberg i, at man ikke uten baade at lemlæste den meningsutveksling, som har fundet sted i sin almindelighet, og at gjøre uret mot talerne, kan offentliggjøre debatterne i større utstrækning end foreslaat.

Buen: Jeg vil ikke opponere videre mot præsidentens forslag efter de faldne uttalelser, men jeg vil dog ha sagt, at det ikke skal betragtes som brudd paa stortingsmænds forpligtelse, om vi overfor vore vælgere gir besked om hovedlinjerne i det, som er foregaat her i salen, ogsaa i møter for lukkede døre, om meningsbrydningerne om de forskjellige ting, naar vi ikke røber militære hemmeligheter paa nogensomhelst maate. Specielt vil jeg ha understreget, at det ikke maa være brudd paa stortingsmænds ansvarlighet, om vi gir folket fuld underretning om den bunke av kabinetsspørsmål, som forsvarsministeren har stillet. Jeg nævner det her til overflod, fordi det jo allerede har staat i forskjellige aviser.

Præsidenten: Hvad angaar det sidste, vil præsidenten gjøre opmærksom paa, at det kommer frem gjennem offentliggjørelsen av den interpellation, som fandt sted igaar av hr. Hagerup Bull; men forøvrig mener præsidenten, at det ikke er rigtig at omtale andet end det, som man kan se av selve beslutningerne og vøtingerne. Her har jo de forskjellige partier præciseret sine standpunkter. At en taler gjør opmærksom paa sit eget standpunkt, har han selvfølgelig ret til, naar han bare ikke røber hemmeligheter.

Castberg: Jeg vil uttale min tilslutning ogsaa dertil, men jeg vil føie til, at det staar for mig som en selvfølge, at naar beslutningerne offentliggjøres, saa er det fuldt loyalt, og der er fuld adgang til at gjøre opmærksom paa, hvad de fattede beslutninger indebærer, hvad de f.eks. indebærer om opprettelse av nye stillinger.

Præsidenten: Naturligvis maa det være tillatt, forutsat at det ikke er stillinger, som er hemmelige.

Præsidenten vil nu fremsætte sit forslag. Det gaar ut paa:

1. Forhandlingerne i møtet den 22de april om, hvorvidt den foreliggende indstilling skulde behandles for lukkede døre,
2. Forhandlingerne i møtet den 26de april i anledning Hagerup Bulls forespørgsel til statsministeren, 3.

Møte for lukkede dører, Stortinget 27. april 1915

Samtlige beslutninger og voteringer bliver at offentliggjøre efter præsidentens foranstaltning. 4. Forhandlingerne forøvrigt offentliggjøres ikke.

Votering:

Præsidentens forslag bifaldtes enstemmig.

Præsidenten: Præsidenten vil derefter foreslaa, at behandlingen av de øvrige paa de to karter gjenstaaende saker utstaar til i eftermiddag kl. 5 1/2.

Votering:

Præsidentens forslag bifaldtes enstemmig.

Protokollen blev derpaa oplæst og godkjendt uten bemerkning.

Møtet hævet kl. 14.15.